

ELVAN ÇELEBİ ZAVİYESİ ETRAFINDA YAŞAYAN HALKIN ELVAN ÇELEBİ ALGISI¹

THE PERCEPTION OF ELVAN ÇELEBİ BY THE PEOPLE LIVING AROUND ELVAN ÇELEBİ ZAWİYAH

ALİ İZZET YILMAZ

Sorumlu Yazar/Correspondence

AYHAN BAŞÇI

AHMET AKNAR

YUSUF ORMANKIRAN

Öz

Elvan Çelebi Camii ve Türbesi, Çorum-Amasya yolu üzerinde ve Elvan Çelebi köyünde yer almaktadır. Bu çalışma, Elvan Çelebi köyünde yaşayanların Elvan Çelebi hakkındaki algılarını tespit etmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla nitel olarak yürütülen çalışmada tesadüfi olmayan örnekleme yöntemlerinden kartopu örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Çalışmaya 14 kişi katılmıştır. Katılımcıların onayıyla görüşmelerin ses kaydı alınmıştır. Bu kayıtlar yazılı metin haline getirilerek içerik analizine tabi tutulmuştur. Daha sonra tespit edilen kodlar temalarla bir araya getirilmiştir. Araştırma sonucunda, Elvan Çelebi Türbesinin yerel halk tarafından bir ziyaret yeri olarak kabul edildiği, yakın çevreden ve hatta uzak bölgelerden ziyaretçi çektiği ortaya konulmuştur. Araştırmada, katılımcıların Elvan Çelebi'nin kimliği ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmadıkları, türbe girişindeki yazılı bilgileri tekrar ettikleri ve türbenin bulunduğu alanı kutsal olarak algıladıkları tespit edilmiştir. Katılımcılar türbenin daha çok epilepsi hastaları, ruhsal bunalım yaşayanlar, felçliler, umutsuz hastalar ve çocuğu olmayanlar tarafından ziyaret edildiğini ifade etmişlerdir. Katılımcılar ayrıca türbeye daha önce gelerek dilekte bulunup erkek çocuk sahibi olanların çocuklarına "Elvan" ismini verdiklerini bildirmişlerdir. Araştırmada son olarak, Elvan Çelebi Cami ve Türbesi'nin ziyaretçi sayısının artırılması için yapının aslına uygun olarak restore edilmesi gerektiği ortaya konulmuştur. Araştırma ilgili literatüre katkı sağlanmasının yanı sıra yerel halka ve yöneticilere, köyün inanç turizmine kazandırılmasında ödevler de çıkarmıştır.

Anahtar Kelimeler: Elvan Çelebi Köyü, Elvan Çelebi Zaviyesi, Elvan Çelebi Türbesi, Elvan Çelebi.

Abstract

Elvan Çelebi Mosque and Tomb is located on the Çorum-Amasya road and in the village of Elvan Çelebi. This study was carried out to determine the perceptions of the people living in Elvan Çelebi village about Elvan Çelebi. For this purpose, the snowball sampling method, which is one of the non-random sampling methods, was preferred in the qualitative study. 14 people participated in the study. Audio recordings of the interviews were made with the consent of the participants. These records were converted into written text and subjected to content analysis. Later, the identified codes were brought together with the themes. As a result of the research, it has been revealed that Elvan Çelebi Tomb is accepted as a place of visit by the local people and attracts visitors from the near and even distant regions. In the research, it was determined that the participants did not have enough information about the identity of Elvan Çelebi, they repeated the written information at the entrance of the tomb and perceived the area where the tomb is located as sacred. Participants stated that the shrine is mostly visited by epilepsy patients, those with mental depression, the paralyzed, hopeless patients and those who do not have children. Participants also reported that those who had come to the tomb before and made a wish and had a son named their children "Elvan". Finally, it was revealed in the research that the Elvan Çelebi Mosque and Tomb should be restored in accordance with its original form in order to increase the number of visitors. In addition to contributing to the relevant literature, the research also gave homework to the local people and administrators in bringing the village to faith tourism.

Keywords: Elvan Çelebi Village, Elvan Çelebi Zaviyah, Elvan Çelebi Tomb, Elvan Çelebi.

¹ Bu araştırma, Hitit Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından desteklenmiştir. Bu çalışmada kullanılan görüşme yöntemi için Hitit Üniversitesi Etik Kurulu'ndan 20/09/2019 tarihli ve 2019-218 nolu toplantısında 2019-211 sıra sayılı kararı ile izin alınmıştır. Proje numarası: MYOS19001.18.001. Proje imza tarihi: 19.11.2018. Bu çalışma Uluslararası Horasan'dan Anadolu'ya İrfan Geleneği ve Elvan Çelebi Sempozyumunda (2020) özet bildirisi olarak sunulmuştur.

Giriş

Anadolu'nun kapılarının resmi olarak 1071 Malazgirt Savaşı ile Türklere açıldığı genel kabul görmektedir. Anadolu'nun yurt haline gelmesinde kazanılan askeri zaferler kadar bu zaferlerin yolunu açan manevi ortamın da dikkate alınması gerekmektedir. Bu dönemde hüküm süren Anadolu Selçuklular, fethettikleri toprakları ellerinde tutabilmek için fethedilen bölgelerdeki Müslüman nüfusun artmasını teşvik etmişlerdir. Bu çerçevede Moğol istilası nedeniyle Orta Asya'nın önemli kentleri olan Buhara'dan, Semerkant'tan ve Horasan'dan Anadolu'ya gelen dervişleri desteklemişlerdir. Bu dervişler fethedilen bölgelere yerleştirilmiş, onların tekke ve zaviye kurmalarına izin verilmiş, bu tekke ve zaviyelere geniş araziler vakfedilmiştir (Ocak, 2017, 14–15; Koç, 2022, 89). Tekke ve zaviyelerde faaliyet gösteren dervişler, hem Müslümanların manevi ihtiyaçlarına cevap vermişler hem de Müslüman olmayan yerli halka sergiledikleri tutum ve davranışları ile örnek olmuşlardır (Sakhi ve Selçuk, 2022, 206). Böylece tekke ve zaviyeler İslamiyet'in yayılmasında itici güç konumuna yükselmişlerdir. Diğer taraftan, yeni fethedilen toprakların yurt haline gelmesinde de önemli roller üstlenmişler ve fetihlerin kalıcı olmasının yolunu açmışlardır (Erkoç, 2020, 17).

Elvan Çelebi, 13. yüzyılda Moğol baskısından kaçarak Orta Anadolu'ya gelip yerleşen devrin siyasi, sosyal ve dinî hareketleri içerisinde yer alan büyük bir Türkmen şeyh ailesinin üyesidir (Azimli-Gençel Efe, 2020, 72). Elvan Çelebi'nin babası Şeyh Âşık Paşa'dır (Köseoğlu, 1944, 4). Âşık Paşa, Kırşehir yakınlarındaki Arapkir'de doğmuş ve yine Kırşehir'de vefat etmiştir. Türbesi Kırşehir'dedir. Elvan Çelebi eserinde babasının 63 yıl yaşadığını ve ölüm tarihinin 3 Safer 733 (3 Kasım 1332) olduğunu bildirmiştir (Yavuz, 2000, 9). Âşık Paşa Anadolu Türk tasavvuf hayatının önemli isimlerinden biridir. Onun önemi, Türk diline kimsenin önem vermediği, Arapçanın bilim dili, Farsçanın edebiyat dili olarak kullanıldığı bir dönemde (Erkoç, 2020, 23), İslam ve tasavvuf adabını Türkçe olarak yazdığı eseriyle Anadolu insanına öğretmesinden gelmektedir (Erkoç, 2020, 509). Âşık Paşa'nın en ünlü eseri *Garib-nâme*'dir. Bu eser *Maarifname*, *Gençnâme*, *Divan-ı Âşık* ve *Divan-ı Âşık Paşa* isimleriyle de anılmaktadır (Erkoç, 2020, 79–94).

Elvan Çelebi'nin dedesi, Karamanoğulları Beyliği'nin kuruluşunda önemli bir isim olarak öne çıkan Muhlis Paşa'dır. Muhlis Paşa, Anadolu Selçukluların yıkılmasından sonra Konya'da emirlik görevi de yürütmüştür (Azimli - Gençel Efe, 2020, 72).

Elvan Çelebi'nin büyük dedesi, asıl adı Şeyh Ebü'l-Bekâ Baba İlyâs-ı Horasânî olan Baba İlyas'tır. Baba İlyas'ın, Moğol istilasıyla Hârezmşahlar Devleti'nin yıkılması sonucu Anadolu'ya Hârezmli Türklerle gelen bir Türkmen babası olduğu kabul edilmektedir (Ocak, 2017, 117). Elvan Çelebi'ye göre Baba İlyas, Dede Garkın'ın halifesidir (Işık, 2020, 28). Dede Garkın kendi halifelerinden Şeyh Osman, Hacı Mihman, Bağdın Hacı ve Ayna Dôla adlarındaki dört kişiyi seçerek, genç halifesi Baba İlyas'ın emrine vermiş ve Rum Diyarını (Anadolu'yu) irşad etmekle görevlendirmiştir (Köseoğlu, 1944, 5; Işık, 2020, 27). Amasya'ya bağlı İlyasköy'de (Eski Çat köyü), Selçuklu Sultanı I. Alaeddin Keykubat (d.1192-ö.31 Mayıs 1237) zamanında Baba İlyas tarafından bir zaviye yaptırılmıştır. Bu zaviyenin 1240 yılında yakıldığı çeşitli kaynaklarda bildirilmesine rağmen, Osmanlı döneminde (1520-1576 yıllarında) yeniden yapıldığı ve faaliyette olduğu bilinmektedir (Gürbüz, 1993, 247). Elvan Çelebi'ye göre, Şeyh Edebalı ve Hacı Bektaş Veli, Baba İlyas'ın halifelerindendir (Ocak, 2017, 72–73). Baba İlyas, Anadolu Selçuklu Sultanı II. Gıyaseddin Keyhusrev'e

(d.1221-ö.1246) karşı iktidarı ele geçirmek amacıyla gerçekleşen ve Babai İsyanı (1240) olarak bilinen ayaklanmanın ön planında olan isimdir (Yüksel, 2008, 149). Baba İlyas müridi olan Baba İshak'ı Anadolu Selçukluların bastırmakta zorlandığı bu isyanın askerî lideri olarak görevlendirmiştir (Ocak, 1995). Baba İlyas'ın türbesi İlyasköy'de bulunmaktadır.

Baba İlyas'ın müşidi olan Dede Garkın'ın, Tacü'l-Arifin Seyyid Ebu'l Vefa (Ö.1107) tarikatının Anadolu'daki en önemli figürü olduğu ifade edilmektedir (Ocak, 2020, 3). Taşğın (2009, 217), Dede Gargın'ın Babai ayaklanmasındaki rolü nedeniyle uzun yıllar boyu göz ardı edildiğini, ayaklanmanın olumsuz sonucundan kurtulmanın yollarından bir tanesi olarak onun Ebu'l Vefa ile ilişkilendirildiğini, oysa Ebu'l Vefa'nın *Menakıbında* Dede Garkın'ın Ebu'l Vefa ile bağlantısının bulunduğu dair bir işaret olmadığına dikkat çekmektedir. Her ne kadar Dede Garkın ile ilgili fikir birliğine varılamasa da onun 13. yüzyılda yaşadığı, Selçuklu Sultanı tarafından ziyaret edildiği ve kendisine 17 pare köy vakfedildiği (Yüksel, 2008, 148), başta Baba İlyas olmak üzere 400 halifesi olduğu bilinmektedir (Taşğın, 2020, 12). Büyük bir müşit olan Dede Garkın, Babai İsyanı'nın arkasındaki gerçek liderdir. Anadolu Selçuklu Devleti'nin siyasi, iktisadi ve sosyal politikalarında meydana gelen değişim üzerine merkezi hükümete başkaldırmıştır (Taşğın, 2014, 169). Bu başkaldırı, Kahramanmaraş, Adıyaman, Kahta, Gerger, Elbistan, Kefersud (Doğanyol), Harran, Urfa, Amasya ve Tokat bölgelerinde çok geniş bir coğrafyada başlamış ve daha sonra yayılarak devam etmiştir. Bu nedenle Anadolu Selçuklular isyanı bastırmakta zorlanmıştır. İsyana amacına ulaşmak üzere iken, yardıma gelen bin kadar Hristiyan şövalyenin yardımıyla (Taşğın, 2014, 146) güçlkle bastırılmıştır. Ancak bu isyan Anadolu Selçuklularda kapanmayacak derin izler bırakmıştır. İsyanın güçlkle bastırıldığını gören Moğollar cesaretlenmiş ve yaklaşık üç yıl sonra Köseadağ Savaşı'nda (3 Temmuz 1243) Anadolu Selçukluları yenmiş ve kendine bağlamıştır.

İsyana öncesinde Dede Gargın'ın nüfuz alanı Selçuklu, Karakoyunlu, Akkoyunlu ve Dulkadirli coğrafyasını kapsayan çok geniş bir alana yayılmıştır (Taşğın, 2009, 219). İsyana sonrasında, bu geniş coğrafyaya yayılmış olan toplulukların ortadan kaybolmasıyla sonuçlanacak olan sürecin başladığı söylenebilir. Bu süreçte isyanın başarısız olmasıyla Dede Garkın ve taraftarlarının egemen güç tarafından yok sayılması etkili olmuş olmalıdır. Bunun sonucunda da uzun süredir birbirine boy teşkilatı ve irfan ile bağlı bu topluluklar arasındaki bağlar ya kopmuş ya da zayıflamıştır. Böylece Babai hareketi halifeleri çok farklı usul ve erkânla ortaya çıkmışlardır (Taşğın, 2014, 169).

Dede Garkın topluluklarının ortadan kaybolmasında Osmanlı Devleti'nin (1299-1922) izlemiş olduğu politikalar da etkili olmuştur. Osmanlılar, "tekke" adı altında bu topluluklara idari yapı kazandırmış ve bu toplulukları kontrol altına almışlardır. Böylece bu topluluklar işlevlerini yitirmeye başlamışlardır. Ayrıca bunda yine Osmanlı'nın izlediği sürgün politikaları da etkili olmuş olmalıdır. Dede Garkın toplulukları üzerinde etkili olan bir diğer konu, Osmanlı Devleti ile Safevi Devleti (1501 ve 1736) arasında yaşanan gerilimdir. Bu gerilimin kökeninin Erdebil Tekkesinin sufi gelenekten uzaklaşıp siyasi bir harekete bürünerek devlete dönüşmesi ile faaliyet alanını Osmanlı topraklarında gerçekleştirmeye çalışmasıyla tetiklendiği söylenebilir (Taşğın, 2009, 214). Bu iki ülke topraklarında yaşayan Dede Garkın topluluklarının Türkmen kimliği görmezden gelinmiş, Osmanlı'da Sünni, Safeviler'de ise Şii ideolojisiyle karşı karşıya kalmışlardır (Taşğın, 2014, 174).

Bugün Dede Garkın toplulukları Diyarbakır, Malatya, Gaziantep, Çorum, Mersin, Erzurum, Ankara, İzmir, Bursa ve İstanbul başta olmak üzere Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde (Taşğın, 2007) yer alan 275 yerleşim yerine dağılmış durumdadır (Dedekargınoğlu, 2020, 575). Bunlardan bir kısmı Sünni bir kısmı Alevi'dir (Taşğın, 2009, 211). İsmi yirmi dört Oğuz boyundan alan Dede Garkın'ın ismi, Anadolu'da Karkın, Garkın, Gargın, Gargun, Kargın Türkmani, Dedekargın gibi farklı isimlerle 24 farklı yerleşim yerinde yaşamaktadır (Gülten, 2015, 538). Bu yerleşim yerlerinden biri olan Mardin Viranşehir Dedeköyü'nde de Dede Garkın'ın türbesi bulunmaktadır.

Elvan Çelebi'nin Kırşehir'de doğduğu, ilk çocukluk ve gençlik yıllarını orada geçirdiği bilinmektedir (Eyice, 1969). Elvan Çelebi daha sonra babası Âşık Paşa'nın izni ile 727/1326 yılında Baba İlyas'ın İlyasköy'deki mezarına da yakın bir konumda olan, o zamanki adı ile Tanunözü / Tanuközü köyüne ailesini getirerek burayı yurt edinmiştir (Erkoç, 2020). Eretna Beyliği veziri olan Alaaddin Ali Şah-i Rumi, Mecitözü yakınlarındaki geniş bir araziye köye yerleşen Elvan Çelebi'ye vakfetmiştir (Erkoç, 2017, 44). Böylece kendi zaviyesini kuran Elvan Çelebi, süreç içerisinde bu yerleşim yerinin kendi adıyla anılmasına neden olmuştur (Barkan, 1942). Elvan Çelebi, Amasya ve Çorum arasındaki yol üzerine bulunan bu köye, küçük bir cami, caminin yanına bir türbe, karşısına bir medrese, batı tarafına da bir imarethane ile hamam yaptırarak, buranın bir zaviye olmasını sağlamıştır (Yasar, 2004). Bugün bu zaviyeden cami ve türbe yapıları günümüze ulaşabilmiştir. İbadete açık olan caminin kitabesinde, hicri 681 (miladi 1282) yılında inşa edildiği yazmaktadır (Köseoğlu, 2009, 1374). Caminin 1555 yılındaki bir kayıta çatısının ahşap kaplama olduğu bildirilmektedir (Dernschwam, 1992). Caminin tavan kaplamaları 1750'lerden sonra yapılan onarımlarda eklenmiştir. Caminin kemerleri ve tavandaki kalem işleri ise 18. yüzyıl sonu, 19. yüzyıl başlarına tarihlenmektedir (İpek vd., 2008). Cami bugünkü görünümünü 2002 ve 2012 yıllarında geçirdiği restorasyonlar ile kazanmıştır (Hakyemez, 2020, 512).

Cami ve türbenin girişi olan kapıdan içeri girildiğinde, sağda dört basamaklı merdiven ile çıkılan Elvan Çelebi'nin mezarı olan türbe bulunmaktadır. Türbe girişi üzerindeki kitabede türbenin hicri 707 (miladi 1307) yılında yaptırıldığı yazmaktadır (İpek vd., 2008). Türbe bölümünden zaviye bölümüne geçmek için kullanılan çift kanatlı ahşap kapı türbe kapısının sağında yer almaktadır. Bu kapının orijinali 1968 yılında Çorum Müzesi'ne kaldırılmıştır. Farklı zamanlarda restorasyon geçiren bu kapı, bugün müzenin etnografya salonunda sergilenmektedir. Orijinal kapının (134 cm x 195 cm) yapım tekniği geçme ve künde-kari, süsleme tekniği ise hakiki künde-kari, yuvarlak ve düz satırlı oymadır. 13. yüzyıl sonu ile 14. yüzyıl başında yaptırılmış olduğu tahmin edilmektedir (Bozer, 1992, 148). Çift taraflı ahşap kapıdan geçildiğinde hemen ortada yapının şadırvanı bulunmaktadır. Şadırvanın 22 dilimli ve 7 köşeli mermer çanağı dikkat çekicidir. Şadırvan çanağının dilimli yapısının, türbe ve camilerin taç kapı ve mihrap süslemelerine benzediği söylenebilir. Bu mermer çanağın devşirme bir malzeme olarak Elvan Çelebi'nin babası Âşık Paşa'nın yeşil direk ile birlikte Kırşehir'den deve ile gönderdiğine (Halk arasında, devenin bunları getirdikten sonra öldüğüne inanılmakta ve devenin öldüğü yerin de deve mezarı olarak saygı gördüğü bilinmektedir.) ait rivayetler vardır (Eyice, 1969). Şadırvanın sağında bulunan eyvanda caminin vakit namazları haricinde kapalı olduğu zamanlarda, erkeklerin namaz kıldığı açık bir alan, şadırvanın solunda da kadınların namaz kılması

için kapalı bir alan bulunmaktadır. Şadırvanın hemen arkasındaysa caminin yağlı boya ile beyaza boyanmış giriş kapısı yer almaktadır.

Elvan Çelebi Cami ve Türbesi girişinin sağında, Âşık Paşa tarafından Kırşehir'den gönderildiğine inanılan yeşil bir direk bulunmaktadır (Köseoğlu, 1944). Bu direğin arkasında, halk arasında “yediler” olarak bilinen bir başka türbe alanı daha vardır. Giriş kapısının sağında ve solunda iki tane pencere ve kapının üstünde kitabe yer almaktadır. Kitabede, binanın Elvan Çelebi tarafından yaptırıldığı belirtilmektedir. Bu bölümün yapım tarihinin miladi 1307 veya 1378 olabileceği ile ilgili farklı görüşler vardır (Erkoç, 2005; Köseoğlu, 1944). Bu türbedeki mezarların kimlere ait olduğu da tam olarak ortaya konulabilmiş değildir. Buna rağmen içeride bulunan mezarların, bazı çalışmalarda Elvan Çelebi'nin dedesi Muhlis Paşa'ya, kardeşi Süleyman/Selman'a, eşine ve çocuklarına ait olabileceği ifade edilmektedir (Köseoğlu, 1944; Ocak, 1991; Erkoç, 2004; Dernschwam, 1992; Eyice, 1969). Cami ve türbenin birkaç yüz metre ilerisinde de Elvan Çelebi Zaviyesinin bir parçası olan hamam bulunmaktadır. Özel mülkiyette olan bu hamam, klasik hamamların güzel bir örneği sayılmaktadır (Eyice, 1969; Demiryürek - Ozulu, 2017).

Elvan Çelebi, 1358-1359 yılları arasında (Dedekarginoğlu, 2020, 571), *Menâkıbu'l-Kudsiyye fî Menâsibi'l-Ünsiyye* ismini verdiği eserini kaleme almıştır. Elvan Çelebi, bu eserinde kendisinden bahsetmeksizin, aile içindeki bilgilerden faydalanarak Dede Garkın'dan kendi dönemine kadar olan zaman seyrinde menkıbevi (takdis edilmiş) bir aile tarihçesi anlatmıştır (Ocak, 2020, 5). Cahen (1980), bu eserin bir aile tarihçesi olması nedeniyle bilimsel tarihi bir kaynak olarak kullanılamayacağını ifade etse de *Menâkıbu'l-Kudsiyye*, Dede Garkın, Baba İlyas, Babai İsyani, Şeyh Edebalı ve Vefai Tarikatı gibi tarihin tozlu sayfalarında kalmış birçok konuya farklı bir ışık tutmuştur (Erünsal - Ocak, 2014; Dedekarginoğlu, 2020, 571). Ayrıca *Menâkıbu'l-Kudsiyye*, Hacı Bektaş Veli hakkında bilgi veren en eski kaynak olarak da öne çıkmaktadır.

Menâkıbu'l-Kudsiyye, Mesnevi tarzında, “fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün” aruz vezniyle 2081 beyit, 118 varak olarak (Tokatlı, 1984) kaleme alınmıştır. Yazım dili Türkçedir ancak içerisinde Farsça ve Moğolca ifadeler de bulunmaktadır (Ocak, 2020, 2). İçerisindeki hadisler ve ayetler ise Arapçadır (Tokatlı, 1984).

Menâkıbu'l-Kudsiyye 1957 yılında Karaman'da bulunmuştur. Bu eser, Durmuş Ali Emre adında yaşlı bir adam tarafından, bir torba kitapla beraber getirilmiştir (Eyice, 1969, 223). Necati Elgin tarafından teslim alınan bu eserin tek kopyası Konya Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi'nde olup 4937 numara ile kayıt altına alınmıştır (Erkoç, 2004, 78).

Müze Müdürü Mehmet Önder, Vatan Gazetesi'nde¹, Viyana'da yayınlanan bir şarkiyat mecmuasında² (Erünsal - Ocak, 2014) ve Türk Kültürü'nde³ yaptığı çalışmalarla bu eserin yurtiçinde ve yurtdışında tanınmasını sağlamıştır (Köksal, 2013). Saadettin Buluç, 1978 yılında “*Elvan Çelebi'nin Menâkıb-namesi*” isimli bildirisini Sarajevo'da toplanan III. Osmanistik Kongresi'nde sunmuştur. Bildiri metni Türkiye Mecmuası'nda yayınlanmıştır (Buluç, 1977). Buluç ayrıca 1979

1 *Tarih ve Dil Yönünden Değerli Üç Menâkıpname*, 27 Ağustos 1957.

2 *Eine neuendeckre Quelle zur Geschichte der Seltschuken in Anatolien (Selçukluların Anadolu'daki tarihine dair yeni bir kaynak)*, WZKM, LV, 1959.

3 *Elvân Çelebi'nin Menâkıbnâmesi Nasıl Bulundu?* 1985, XXIV, 610-614.

yılında da İstanbul'da toplanan II. Milli Türkoloji Kongresi'nde *Menâkıbnâme*'nin dili üzerine bir bildiri sunmuştur (Buluç, 1979). Öğrencisi Ümit Tokatlı'dan bu eseri doktora tezi olarak çalışmasını istemiş ve tezin danışmanlığını da üstlenmiştir. Ümit Tokatlı, 1984 yılında Elvan Çelebi'nin eseri ile ilgili doktora tezini savunmuştur (Tokatlı, 1984). Daha sonra 1987 (Tokatlı, 1987) ve 1988 (Tokatlı, 1988) yıllarında iki makale yayınlamıştır.

Ahmet Yaşar Ocak, 1979 yılında Elvan Çelebi'nin *Menâkıbnâmesi*'nin Türk tarihi açısından önemli bir kaynak olduğunu belirten bir makale yazmıştır (Ocak, 1979). Ahmet Yaşar Ocak ve İsmail E. Erünsal, 1984 yılında "*Elvan Çelebi-Menâkıbu'l-Kudsiyye fî Menâsıbi'l-Ünsiyye*" isimle kitap yayınlamışlardır. Bu kitabın 1995 yılında ikinci, 2014'de de gözden geçirilmiş üçüncü baskısı yapılmıştır.

Mertol Tulum, "*Elvan Çelebi-Menâkıbu'l-Kudsiyye fî Menâsıbi'l-Ünsiyye*" isimli kitabın ikinci baskısının tekrar yapılması üzerine "*Elvan Çelebi'nin Menâkıbu'l-Kudsiyye Adlı Eserinin İkinci Baskısı Münasebetiyle I (1996), II (1996) ve III (1997)*" adıyla üç tenkit yazısı yayınlamıştır. Daha sonra bu yazılarını "*Tarihi Metin Çalışmalarında Usul-Menâkıbu'l-Kudsiyye Üzerine Bir Deneme*" adıyla 2000 yılında kitap olarak bastırmıştır (Tulum, 2000). Tulum, 2017 yılında "*Tarihi Metin Çalışmalarında Usul (Nâme-i Kudsi-Menâkıbu'l-Kudsiyye'nin Yayımlanmış Metninden Derlenen Verilerle)*" (Tulum, 2017) ve "*Elvan Çelebi Nâme-i Kudsi (Kutsal Kitap) Menâkıbu'l-Kudsiyye (Kutsal Menkabeler)*" (Tulum, 2017) isimle çalışmalarını iki cilt halinde kitap olarak yayınlamıştır.

Elvan Çelebi'nin ölüm tarihi ile ilgili iki farklı görüş bulunmaktadır. Bunlardan birincisinin kaynağı *Menâkıbu'l-Kudsiyye fî Menâsıbi'l-Ünsiyye*'dir. Eser üzerinde çalışan araştırmacılar, eserin 2080. beytinde kitabın yazılmasının hicri 760 yılında (Miladi 1358-59) bittiğini, yazarın bu tarihten birkaç yıl sonra vefat ettiğini öne sürmektedirler (Erünsal - Ocak, 2014; Erkoç, 2004). Diğer görüşün kaynağı ise "*Keşfü'z-Zunûn Zeyli*" ve "*Tuhfe-i Nâili*" isimli eserlerdir. Bu eserlerde Elvan Çelebi'nin vefatı hicri 770 (Miladi 1368) yılı olarak gösterilmektedir (Köksal, 2013; Erkoç, 2005). Her ne kadar literatürde ölüm tarihi ile ilgili farklı görüşler olsa da Elvan Çelebi'nin vefat yeri hakkında fikir birliği vardır. Elvan Çelebi kendi adıyla anılan köyde Hakk'a yürümüştür.

Yerli ve yabancı literatür incelendiğinde, Elvan Çelebi'nin farklı çalışmalarda hayatı, eserleri ve türbesi konularında ele alındığı tespit edilmiştir (İlhan, 2019; Tozlu, 2018; Erenler, 2017; Yurduseven, 2016; Arslan, 2007; Hoşnut Göl, 2018; Yıldız, 2019; Koç, 2022). Elvan Çelebi köyünde yaşayanların, Elvan Çelebi algılarını inceleyen bir çalışma ile karşılaşılmamıştır. Bunun yanında güncel bir çalışmada, Elvan Çelebi Türbesi ziyaretçilerinin görüşleri incelenmiştir. Çalışma sonuçlarında, türbeyi stresli olanların, hastalıklarına şifa arayanların, çocuğu olmayanların, adak adayanların, dua ve ziyaret ile huzurlu bir yaşam isteyenlerin ziyaret ettikleri ortaya konulmuştur (Kayacı, 2022). Bu çalışmada ise köy halkının Elvan Çelebi'yi nasıl algıladıkları araştırılmıştır. Son yıllarda turizm alanında yapılan çalışmalarda, yerel halkın algısının destinasyonların geleceğinde önemli bir unsur olduğu üzerinde durulmaktadır (Filiz-Yılmaz, 2017; Yeşilyurt, 2018; Çeken vd., 2018; Kervankıran-Çuhadar, 2018; Deniz, 2016; Güney, 2019). Bu çerçevede çalışma, Elvan Çelebi köyünde yaşayanların Elvan Çelebi algılarını ortaya koyması bakımında önem taşımaktadır.

1. Elvan Çelebi Zaviyesi Sosyokültürel Çevresi ve Elvan Çelebi Algısı

Bu çalışma, ünü ülke sınırlarını aşan Elvan Çelebi'nin yerel halk tarafından nasıl algılandığını ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın diğer amaçları arasında Elvan Çelebi Türbesi'nin ziyaret edilme nedeni, türbenin daha çok kimler tarafından ziyaret edildiği, köyde kutsal/mübarek olarak kabul edilen yerler ve bu kutsallarda yapılan uygulamalar bulunmaktadır.

Çalışma, nitel araştırma yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın nitel olarak yürütülmesinde, araştırma öncesinde gerçekleştirilen pilot çalışmada katılımcıların araştırmaya karşı çekingen davranışları, kısa sürede araştırmayı sonlandırarak araştırma yapılan bölgeden uzaklaşmaları ve anketi doldurmada isteksiz olmaları etkili olmuştur. Diğer taraftan yapılan bir görüşmede, görüşme devam ederken başka bir katılımcının da görüşmeye katılmak istemesi, görüşmenin devamında araştırmada sorulan soruya verilen cevaplarla ilgili katılımcıların birbirlerine yeni sorular yönelmeleri ve verilen cevapları teyit etmeleri ya da düzeltmeleri, hakkında tartışmaları, araştırmanın nitel yöntemle gerçekleştirilmesi gerekliliğini ortaya koymuştur.

Araştırmada, olasılık dışı örnekleme yöntemlerinden biri olan kartopu örnekleme tercih edilmiştir. Her görüşme sonunda, katılımcılardan bu araştırmaya katılabilecek ya da katılması uygun olan kişilerle ilgili bilgi toplanmış, yeni görüşmeler bu kişilerle yapılmıştır. Katılımcıların Elvan Çelebi Türbesi ve bu bölgede yer alan diğer ziyaret yerleriyle ilgili bilgi sahibi olmasına dikkat edilmiştir.

Araştırma alanı ve katılımcılar belirlenirken araştırma amacıyla alana girilebilmesine, alanda araştırma konusuyla ilgili zengin bilgilerin, süreçlerin ve basılı materyallerin olmasına, katılımcılarla güvene dayalı ve etkili bir iletişim kurulabilmesine, elde edilen bilgilerin kalitesi ve geçerliliği konusunda kuşku bulunmamasına dikkat edilmelidir (Yıldırım - Şimşek, 2013). Bu çalışmada, araştırma alanı ve katılımcılar seçilirken yukarıda belirtilen hususlara dikkat edilmiştir.

Araştırma evrenini Elvan Çelebi köyünde yaşayan yerel halk oluşturmaktadır. TÜİK verilerinde Elvan Çelebi köyünün nüfusu 2019 yılı için 342 kişi olarak belirtilmiştir. Çalışma, 02.05.2019 ve 24.01.2020 tarihleri arasında 14 kişiden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile elde edilen verilerle yürütülmüştür. Araştırmanın 14 katılımcı ile gerçekleştirilmesinde katılımcılardan alınan cevapların birbirine benzemesi ve yeni bilgi elde edilememesi etkili olmuştur. Nitel araştırmalar için, doygunluk ve aşırılık noktasına ulaşıncaya kadar görüşmelerin devam etmesi tavsiye edilmektedir. Örneklem birimlerinden yeni hiçbir bilgi alınamadığında araştırmaya son verilmelidir (Merriam, 2013).

Katılımcılarla mümkün olduğu kadar günlük rutinleri içerisinde görüşmeler yapılmıştır. Araştırmada, açık uçlu sorulardan oluşan ve iki bölümden oluşan bir görüşme formu hazırlanmıştır. Formun ilk kısmında katılımcıların demografik bilgilerini içeren sorular, ikinci kısmında ise Elvan Çelebi, Elvan Çelebi Türbesi, kutsal olarak kabul edilen yerler, ziyaretlerde yapılan uygulamalar, ziyaretçilerin dilekleri, gelme dönemleri ve gelme sıklıkları ile ilgili sorular sorulmuştur. Katılımcılarla bir araştırmacı, bir katılımcı; iki araştırmacı, bir katılımcı; bir araştırmacı iki katılımcı; üç araştırmacı iki katılımcı; bir araştırmacı üç katılımcı şeklinde görüşmeler yapılmıştır. Bu sayede görüşmelerde katılımcılar tarafından verilen bilgilerin, diğer araştırmacılar tarafından da takip edilmesi ve gerektiğinde araştırmacıların hatta diğer katılımcıların ilave sorular sorması sağlanarak, daha detaylı ve doğru bilgiler alınması sağlanmıştır.

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde, katılımcıların izni alınarak ses kaydı yapılmıştır. Bu görüşmeler daha sonra yazılı metin haline getirilmiştir. Yazılı metin haline getirilen görüşmeler, içerik analizi kullanılarak incelenmiştir. Araştırmanın geçerliliği ve güvenilirliği için öncelikle uzun süreli katılım ve sürekli gözlem yapılmıştır. Bunu sağlamak için katılımcılarla yapılan görüşmeler yaklaşık 10 aya yayılmıştır. Yapılan ilk görüşmelerin analiz edilmesiyle, katılımcıların cevaplamak istemedikleri ve araştırma konusuyla ilgisi olmadığı düşünülen sorular sonraki görüşmelerde çıkarılmıştır. Bir araştırmacı tarafından yazılı metine çevrilen kayıtlar, diğer araştırmacılar tarafından kontrol edilmiş, hatalı veya eksik olan bölümler düzeltilmiştir. İçerik analizi için araştırmacılar tarafından ilk kodlama yapılmış, daha sonra her bir araştırmacının kodlamaları karşılaştırılarak farklılıklar ve eksik kodlamalar düzeltilmiştir. Tespit edilen kodlar temalar altında gruplandırılmıştır. Bu çalışmada katılımcıların yapılan görüşmelerde verdikleri ifadeler, araştırma konusuna bakış açıları ve incelemede tespit edilen temalarda bir araya getirilerek bir sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır. Katılımcıların görüşleri, kendi ifadeleriyle, belirlenen temalarda doğrudan verilmiştir. Yerel ağızda kullanılan kelimeler de değiştirilmeden verilmiş, okuyucuların anlayabilmeleri için bazılarını açıklamalar yapılmıştır. Araştırma problemiyle ilgili katılımcıların düşünceleri yapılan bu çalışmayla bir araya getirilmeye çalışılmıştır. Katılımcıların bakış açıları, bakış açılarını etkileyen diğer unsurlar ve bunların etkileşimleri araştırmada ortaya çıkarılmıştır.

1.1. Bulgular

Araştırmaya 14 kişi katılmıştır. Katılımcıların demografik bilgileri Tablo 1’de sunulmuştur. Tablo 1’e göre katılımcıların tümü erkek olup, yaş aralığı 41 ile 93 arasında değişmektedir. Çalışmaya katılanların yaş ortalaması 64,5 olarak hesaplanmıştır. Katılımcıların yaş ortalamasının yüksek olması elde edilen verilerin güvenilir olduğuna da bir işarettir. Katılımcıların tümü Elvan Çelebi köyü doğumludur. Görüşmeler, 2 Mayıs 2019 ile 24 Ocak 2020 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Kısaltma	Cinsiyeti	Doğum Yeri	Yaşı	Görüşme Tarihi
E-01	Erkek	Elvan Çelebi	45	02.05.2019
E-02	Erkek	Elvan Çelebi	64	12.09.2019
E-03	Erkek	Elvan Çelebi	48	16.10.2019
E-04	Erkek	Elvan Çelebi	79	16.10.2019
E-05	Erkek	Elvan Çelebi	75	16.10.2019
E-06	Erkek	Elvan Çelebi	55	16.10.2019
E-07	Erkek	Elvan Çelebi	56	16.10.2019
E-08	Erkek	Elvan Çelebi	75	06.11.2019
E-09	Erkek	Elvan Çelebi	93	06.11.2019
E-10	Erkek	Elvan Çelebi	41	14.01.2020
E-11	Erkek	Elvan Çelebi	76	14.01.2020
E-12	Erkek	Elvan Çelebi	60	14.01.2020
E-13	Erkek	Elvan Çelebi	59	17.01.2020
E-14	Erkek	Elvan Çelebi	77	24.01.2020

Katılımcıların ifadelerinin içerik analizi ile incelenmesi sonucu tespit edilen kodlar, temalarda bir araya getirilmiştir. Daha sonra bu temalarda bir araya getirilen kodlar yeniden alt temalara göre ayrılmıştır. Bu çalışmada tespit edilen temalar, alt temalar ve kodlar aşağıda özetlenmiştir.

Elvan Çelebi Teması: Katılımcılar Elvan Çelebi'nin kim olduğunu farklı biçimlerde ifade etmişlerdir (Tablo 2). Baba İlyas'ın torunu olması, Müslümanlığı yaymak için uğraşmış olması, cami yaptırması, su getirmesi gibi unsurlar katılımcıların Elvan Çelebi'yi önemli olarak kabul etmelerini sağlamıştır. Bununla birlikte, bazı katılımcılar papaz olduğunu, sonradan Müslüman olduğunu ve mezarının da burada olmadığını düşünmektedirler.

Tablo 2: Elvan Çelebi Teması

Alt Temalar	İfadeler (Kodlar)
Elvan Çelebi kim?	Köye ismini veren kişi; Hoca Ahmet Yesevi Hazretlerinin müridi; Selçuklu Dönemi'nde yaşadığı söylenen derviş, akıncı tipli derviş, daha sonra alperen diye adlandırılan bir şahıs; manevi değeri olan biri; Horasan'a birkaç defa gitmiş, sürgüne gönderilmiş.
Kutsal	Kutsal kabul edilir (Baba İlyas'ın torunu olduğu için); mukaddes bir yer; burası her şeyimiz, tarihimiz.
Yaşadığı dönem	IV. Murat zamanında sürgüne gönderilmiş; Anadolu Selçuklu Dönemi'nde yaşamış; Elvan Çelebi Hazretleri 1300'lü-1400'lü yıllarda yaşamış.
Kabul etmeme, inanmama	Burada yatan zatın aslında papaz olduğu, sonradan Müslüman olduğu; kabrinin burada olduğu da belli değil.
Hakkında bilgi aldıkları kaynaklar	Öğrendiklerimizi Ethem Erkoç Hoca'dan öğrendik. Kitabı <i>Menâkıbu'l-Kudsîyye</i> 'den öğrendiklerimiz; <i>İslam Ansiklopedisi</i> 'nden öğrendiklerimiz; evliyanın giriş kapısında yazılı (türbe girişindeki bilgiler).
Gelme nedeni, yaptıkları	Selçuklu'dan Osmanlı'ya geçiş döneminde halkı motive etmiş olabilir; dervişlerle, tekkesinde yaşamış; Müslümanlığı yaymak için gelmiş.
Kitabı	Konya Mevlana'da bir kitabı bulunmuş; şiirsel bir kitabı dışında bir şeyi yok; Osmanlıcası ağır olan bir kitabı, Arapça bilmeme rağmen ağır geldi.
Soyu	Baba İlyas Horasani'nin torunu; Amasya'ya bağlı İlyasköy'de dedesi var; Âşık Paşa'nın oğlu olması dışında bir özelliği yok; Elvan Çelebi'nin dedesi Muhlis Paşa; bir tarikat silsilesi yok; verasette soyu yok.
Yaptığı inşaa faaliyetleri	Daha önce kilise olan yeri camiye çevirmiş; gelip geçenlere yardım amaçlı han, hamam yaptırmış bir derviş; Elvan Çelebi Hazretleri cami yaptırmış, su getirmiş; hanı vardı, yıktılar; hamamı var, ev yaptılar.
Geldiği yer	Kırşehir'den gelme.
Yerleştiği yer	Buraya geldiğinde yukarı mahallede yer vermedikleri için aşağı mahalleye yerleşmiş.

Cami Teması: Katılımcıların Elvan Çelebi Cami ile ilgili algıları Tablo 3'te sunulmuştur. Katılımcılar, caminin yoldan geçenler tarafından ibadet amacıyla vakit

ve Cuma namazlarında kullanıldığını, vakit namazlarında cemaatin çoğunluğunun köy halkından olmadığını ifade etmişlerdir. Katılımcıların bazıları, özellikle şadırvanın ve caminin bulunduğu yerin, eski bir kilise olduğunu düşünmektedirler.

Tablo 3: Cami Teması

Alt Temalar	İfadeler (Kodlar)
Ziyaretçiler	İçeriye iyi kullanmadıkları için kapalı tutuyorlar; ayaklarıyla girenler oluyor; ziyarete gelenler pislik yapıyor; ziyaretçilerin hepsi namaz kılmıyor.
Cemaat	Vakit namazlarında cemaatin çoğu yabancı oluyor; yoldan geçenler duruyor; cenaze namazlarında bile cemaatin çoğunluğu yabancı oluyor.
Eski Kiliseye ait izler	Cami girişinin karşısındaki çeşmenin alt tabanında haç motifi var; devşirme mezar taşları var; şadırvanın olduğu kısmın kilise olduğunu söyleyenler var.
Yapıldığı dönem	Selçuklu'dan Osmanlı'ya geçiş döneminde yapıldığını söylüyorlar.
Elvan Çelebi'den kalan	Camiden başka her şeyi sattılar; geçmişe ait camiden başka bir şey kalmadı.

Şadırvan Teması: Katılımcıların Elvan Çelebi Cami içerisinde bulunan şadırvanla ilgili düşünceleri Tablo 4'te görülmektedir. Şadırvanın ziyaretçiler tarafından önceden dilek dilemede kullanıldığı, şimdi ise üzerinin kapatılmasından dolayı bunun yapılmadığı anlaşılmıştır. Katılımcılardan E-14, şadırvanın önceden açık olduğunu, etrafında üç tane taş olduğunu ve bu taşların üzerine basarak şadırvanı kullandıklarını anlatmıştır. Katılımcılardan bazıları kendilerinin de önceden şadırvanda dilek dilediklerini söylemişlerdir.

Tablo 4: Şadırvan Teması

Alt Temalar	İfadeler (Kodlar)
Hikâye/mit	Şadırvanın deveyle geldiği söyleniyor.
Eski kilise	Şadırvanın olduğu kısmın kilise olduğu söyleniyor.
Kutsal	Şadırvan kutsal olarak algılanıyor; şadırvanın suyunu şifalı olarak düşünüp götürülenler var; felçlilerin şadırvanın suyuyla yıkandığında iyileşeceklerine inanılıyor; şadırvanın suyu halk arasında kutsal olarak kabul ediliyor.
Dilek tutma	Şadırvanda dilek tutarlardı; şadırvana dilek için tülbent koyuyorlardı.
Kapatılma nedeni	Üstü açık olduğu için, el suya değince kirlendiği oluyordu; önceden kap, kacak yıkanyordu, öylece bırakıyorlardı; şadırvanın suyu azaldığı için bu şekilde düzenleme yapılmış.
Suyun geldiği yer	Şadırvanın suyu ile dışarıdan köy tarafından cami avlusuna girişindeki pınara gelen su farklı yerden geliyor; türbe girişinin karşısındaki çeşmenin suyu ile köy tarafındaki girişin yanındaki su aynı yerden geliyor; şadırvana su yağlı avgunla geliyor, daha fazla yükseltildiğinde camiye su vuruyor; şadırvanın suyu, önceden sağlık ocağı yapılan yerden çok derinden geliyor.

Önceki hali	Şadırvan önceden yerdeydi ve üstü açıktı, abdest için herkes eliyle su alırdı.
Kaldırılanlar	Şadırvanın bulunduğu yerden önceden sadaka taşı varmış; şadırvana yakın yerde, devenin ayağının izi diye bir taş varmış.

Yeşil Direk Teması: Katılımcılar, şadırvanı ve yeşil direği Kırşehir'den Âşık Paşa'nın gönderdiğini ve bunları getiren devenin daha sonra öldüğünü söylemektedirler. Ziyaretçilerin yeşil direği mübarek olarak kabul ettiklerini, geldiklerinde direği kucakladıklarını, elleri kavuşursa cennete gideceklerine, kavuşmazsa günahkâr olduklarına inandıkları katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Yeşil direğin ters konulduğu da (ince kısmı aşağıya doğru) ifade edilmiştir.

Yediler Teması: Elvan Çelebi Türbesi girişinin yan tarafında bulunan yeşil direğin arkasındaki kapıdan girilen yediler bölümü ile ilgili katılımcıların ifadeleri Tablo 5'te görülmektedir. Katılımcılar bu bölümdeki mezarların kime ait olduğunu bilmemektedirler.

Tablo 5: Yediler teması

Alt Temalar	İfadeler (Kodlar)
Yediler denilmesi	Buradaki türbeye “yediler” diyorlar (içeride yedi tane mezar olmasından dolayı),
Önceki hali	Yedilerin girişini, tekke ve zaviyeler kapatıldığında örmüşler. Ama ziyarete engel olamamışlar; yedilerin mezarlarının başlarında taş vardı, ortası oyuktu, para koyuyorlardı, sonradan taşları kaldırıp düzlediler.
Müritleri	Yedilerin Elvan Çelebi'nin müritleri olduğu söyleniyor.
Ailesi, çocukları	Yedilerin ailesi, çocukları olduğunu diyorlar; Elvan Çelebi'nin çocukları olduğunu söylüyorlar; çocukları, neslinin devamı; karısı ve çocukları; aile efradı; ortadaki anneleri, diğerleri kardeşleriymiş.
Bilinmiyor	“Yediler”, Elvan Çelebi'nin çocuklarıysa, sonradan neden soy yok deniliyor. Hiç kimse kim olduğunu bilmiyor.

Hazire Teması: Katılımcıların ifadelerinden Elvan Çelebi Cami'nin etrafından oldukça geniş bir hazire alanı olduğu (mezarlık) anlaşılmaktadır. Katılımcılar, hazirenin günümüzde köy çeşmesi olan yerin arka tarafındaki bölümünde eski bir yapıya ait kalıntılar olduğunu, bunun Elvan Çelebi'nin dedesi (Muhlis Paşa) tarafından yaptırılan vakıf binası ve türbesi olduğunu Yozgat'tan gelen bir kişinin kendilerine söylendiğini ifade etmişlerdir (Tablo 6). Hazire alanları kaldırılarak doğumevi, okul, muhtar odası ve santral odası yapıldığı, ağaçlar dikildiği ifadelerden anlaşılmaktadır. Sonraki yıllarda ağaçların büyümesi üzerine, adak kurbanı getirenlerin bu ağaçların altında oturmalarından ve yemek yemelerinden rahatsız olduklarını, bunu önlemek için ağaçları kestikleri katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Günümüzde bu alanlara çam ağaçları dikilmiş olup, burasının eski mezarlık alanı olduğunu gösteren hiçbir işaret kalmamıştır.

Tekke ve zaviyelerin kapatılmasından sonra, yolcuların konaklaması için kullanılan han binasının okul olarak kullanıldığı, daha sonra mezarlık üzerine L tipinde beş derslikli bir okul yapıldığı ve hanın yıkıldığı ifadelerden anlaşılmaktadır. Bu okulun

1980’li yıllarda yeni okul binası (Deve Mezarlığı olarak anılan alanda) yapılına kadar faaliyet gösterdiği ifade edilmiştir. Sağlık ocağının hazire üzerine yapılmasından köylülerden bazılarının rahatsız olduğu; inşaatı devam ederken yaşanan üzücü bir olayda iki kişinin hayatını kaybettiği katılımcıların ifadelerinde belirtilmektedir.

Tablo 6: Hazire Teması

Alt Temalar	İfadeler (Kodlar)
Vakıf binası (han)	Elvan Çelebi’nin dedesinin vakfı varmış önceden; 1944’te ikinci okul yapılmış, bu okul yapıldıktan sonra okul olarak kullanılan han/konak yıktırılmış.
Muhlis Paşa	Elvan Çelebi’nin dedesinin mezarı burada; Horasan duvar vardı, hâlâ duruyor orada; Yozgat’tan gelen birisi, Elvan Çelebi’nin büyükleri burada diye gösterilen yer demirle çevrilmiş; Yozgatlı birisi Elvan Çelebi’nin dedesinin burada olduğunu söylemiş.
Mütevelli mezarlığı	Mütevellilerin mezarlığı cami girişinin karşısındaki alanda; mütevellilerin mezarlığı olarak kullanıyormuş; caminin ön tarafı da mezarlıktı, üst tarafı da mezarlıktı, kabile kabile herkesin yeri vardı.
Hazireler	Elvan Çelebi Cami, aynı Hıdırlık Cami gibi etrafı mezarlıktı; uzun mezar taşlarının çoğunu götürüp köprü yaptılar; mezarlığın üstüne bina yaptılar; 1945’te bina yapınca zorunlu etkindiler burayı.
Doğumevi	Sıhhiye evi (sağlık evi) vardı, ebe duruyordu; 1945’te doğumevi yaptılar, bina yapınca buradaki mezarlığı iptal ettiler.
Sağlık ocağı, Köy Konağı	Sağlık ocağını yıktıktan sonra köy konağı yaptılar (78-79 senesinde), onu da geçen sene yıktılar; sağlık ocağı yapılırken, Kabak Hoca uyarılmış ama dinlememişler; sağlık ocağı yapımı bitmeden xxx gelmiş ve iki kişiyi öldürmüştü; 1979’da xxx gelip iki kişiyi öldürmüştü. Halk, bu sağlık ocağı mezarlığa yapıldığı için bu bela başlarına geldiğini söylemiş; mezarlıktaki taşları yyy odayı yaparken kullanmış.
Ağaçlar	Akçaağaçları 1961-1964’te diktiler; ziyaretçiler mezarların üstüne oturuyor diye akasya ağaçlarını kesip yerine çam ağacı dikmişler; büyük akça ağaçları kestiler, yerine çam diktiler.
L Tipi Okul	Caminin arkasında kible tarafında mezarlığın üstüne yapılmış; okul, hemen arkadaydı; caminin bahçesinde okul vardı, yıktılar; deve mezarlığına okul yapılıncaya, buradaki okulu yıkmışlar; türbenin sağ tarafındaki boşluk ilkokuldu; L tipi Cumhuriyet Dönemi’nde yapılan bir okuldu; cami ile okul arasında üç-beş metre vardı; caminin batı tarafında mezarlıktı; arka tarafta şadırvanın suyunu geldiği yer kazılmış, yağlı avgunlar, pöhrekle değiştirilmiş, insan kemikleri çıkmış.
Günümüzdeki durum	Belediye yaptığı düzenlemeyle buradaki her şeyi kaldırdı.

Deve Mezarı Teması: Elvan Çelebi köyü ilkokulunun bulunduğu alan “Deve Mezarı, Muhacir ve Garipler Mezarlığı” olarak isimlendirilmektedir (Tablo 7).

Görüşme yapılan kişilerin ifadelerinde şadırvan ve yeşil direğin Âşık Paşa tarafından bir deve ile gönderildiği, devenin buraya geldikten sonra öldüğü ve bu mezarlığa gömüldüğü anlatılmaktadır. Daha sonra aslen Elvan Çelebi köyünden olmayan kişilerin de bu mezarlığa gömüldüğü ve buraya “Garipler Mezarlığı” da denildiği ifade edilmiştir. İfadelerden muhacir olarak köye yerleştirilenlerin de bu mezarlığa gömüldüğü geçmektedir. Bununla birlikte, ziyaretçilerin ve yoldan geçenlerin Deve Mezarlığı’na gelerek buraya taş bıraktıkları, bazı ifadelerle göre etrafında yedi defa döndükleri söylenmiştir. İfadelerden okulun 1980’lere doğru burada faaliyete geçtiği ve mezarlığın tamamen kaldırıldığı anlaşılmaktadır.

Tablo 7: Deve Mezarı Teması

Alt Temalar	İfadeler (Kodlar)
Deve Mezarı	Kırşehir’den şadırvanı ve yeşil direği getiren devenin buraya gömüldüğü söyleniyor.
Kutsallık	Deve Mezarlığı’na ziyaretçiler kutsallık atfederlerdi.
Ritüel	Ziyaretçiler, Deve Mezarı’nın etrafında yedi defa dönüp, yedi defa taş bırakıyorlarmış; türbeyi ziyaret edenler, deve mezarına gidip tavaf ediyorlardı; taş yığını çoktu, insan boyu vardı; ritüel falan yoktu, yoldan geçenler şeytan taşlar gibi taş atıyorlardı.
Kaldırılma	Benzetme olmasın, Kâbe gibi etrafında tavaf ediyorlardı, taş atıyorlardı, batıl olduğu için kaldırıldı; yığılan taşları traktörle getirip, o zamanlar çukur olan yola dökmüşler; bir kış günü o taşları kaldırırken xxx öldürülmüş.
Modern olma	Deve Mezarı okulun bahçesinde, selektörün arka kısmındaydı; okul 1980’de faaliyete geçmiş; deve mezarı kaldırıldıktan sonra modern olmuş,
Garipler, Muhacirler, Yabancılar Mezarlığı	Köyün yaşlıları buraya defin yapıldığını biliyorlar; Elvan Çelebili olmayanlar buraya defnediliyorlarmış; Garipler Mezarlığı olarak da biliniyor; muhacir olarak gelenler buraya defnediliyorlarmış; Alveren köyünden gelin olarak Elvan Çelebi’ye gelenleri de muhacir mezarlığına defnediyorlarmış (yukarı mezarlığa defnetmiyorlarmış); yabandan gelenleri, aşağı mezarlığa defnediyorlarmış.
Soylu Kişiler	Soylu kişiler, caminin yanında/karşısında çam dikili yerde yatıyorlarmış.

Han ve İmarethane Teması: Elvan Çelebi Cami’nin köy tarafındaki girişinin olduğu yerde han ve imarethane olarak kullanılan bir bina olduğu yapılan görüşmelerde katılımcılar tarafından ifade edilmiştir (Tablo 8). Cumhuriyet Dönemi’nde bu binanın ilkokul olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Katılımcılar binanın iki katlı olduğunu, alt katta yemek yapılan yerler ve hayvanların bağlandığı bölümler olduğunu, üst katında ise yolcuların ve ziyaretçilerin kaldığını daha sonra okul olarak kullanıldığını söylemişlerdir. 1958’de yıkılan bu bina ile ilgili katılımcıların ifadeleri aşağıda yer almaktadır.

Tablo 8: Han ve İmarethane Teması

Alt Temalar	İfadeler (Kodlar)
Hanın yeri	Han, köy tarafındaki kemerli kapının olduğu yerdeymiş,
Hanın tanımı	İki katlıymış ve eskiden konak deniliyormuş; altı han, üstü otelmiş; kervansaraymış; alta yemeklerin pişirildiği kazanlar varmış, bugün aşevi gibi; hayvanların bağlandığı yerler varmış; iki katlı güzel bir hanmış/konakmış; bir kahve, iki dükkân varmış handa; hanın kapılarının ortalarına gül yapmışlar, iki yerinde gül varmış.
Kalanlar	Elvan Çelebi'ye ziyarete gelenler ve yolcular eskiden orada kalıyormuş,
Mütevelli	Mütevellisi, Amasya'dan heybe ile altın getiriyormuş, yolcuların ihtiyaçlarına harcamak için; tekkenin mumunu (iaşe) yedikleri için mütevelliler iflah olmamışlar.
Okul	Okul olarak kullanılmış; alt katında başöğretmen oturuyormuş; üst katında beş tane sınıf varmış; eski mektep deniliyormuş; Kuşsaraylı, Çıkrıklı, Kınıklı öğretmenler vardı, üst katında kaldılar.
Yıkılması	1958'de Evkaf Müdürlüğü'nden gelen emirle yıkılmış,

Hamam Teması: Katılımcıların hamam teması ile ilgili ifadelerine bakıldığında (Tablo 9) günümüzde sadece bir kubbesi kalan hamamın kötü durumda olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 9: Hamam Teması

Alt Temalar	İfadeler (Kodlar)
Yeri	Köyün iki üç yüz metre içinde hamamı var.
Yapım tarihi	1400'lü yıllarda yapılmış.
Tanımı	İki kubbeli bayağı önemli bir hamam; şimdi bir kubbesi duruyor, muhtarın evinin yanında; hamamdan Elvan Çelebi Cami'ne kadar taş döşenmiş bir kaldırım yol varmış; duvarlarında sıcak suyu verdikleri pöhrekler vardı, iyi, büyük bir hamamdı; hamamın dört tarafı yoldu, ada gibiydi. Şu an ev olan yerin tamamı hamama aitti.
Satılması	Birisi tarafından alınmış, gasp edilmiş, tek kubbesi duruyor; hamam, bir kaç defa el değiştirmiş, çalıştığını hatırlayan kimse yok.
Hikâye	Caminin yanında duran mermer oluğun hamama ait olduğunu söylüyor.
Kullanımı, ritüeller	Düğünlerde, güya damat yıkamak için kullanıldığını hatırlayanlar var; Müslümanlığı kabul edenler (veya tarikata katılanlar), hamamda yıkandıktan sonra ilahiler söyleyerek camiye geliyorlarmış.
Temenni	Hamamın da türbe ve cami gibi koruma altına alınması ve restore edilmesi gerekiyor.

Vakıf Teması: Katılımcılar köyün arazisinin bir bölümünün vakıfların denetiminde olduğunu belirtmişlerdir (Tablo 10). Elvan Çelebi Cami ve Türbesi'nin

bakımının Tokat Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından yaptırıldığı ifade edilmiştir. Bununla birlikte katılımcılar Elvan Çelebi köyü arazisi dışındaki vakıf arazileri hakkında bilgi vermemişlerdir.

Tablo 10: Elvan Çelebi Zaviyesi Vakıfları Teması

Alt Temalar	İfadeler (Kodlar)
Osmanlı dönemi	Osmanlı Dönemi'nde senelik vakıftan para gönderiyorlarmış. Burası kervansaraymış, her sene bir terke heybesi ile altın gelirmiş, yolcuların ihtiyaçlarını karşılamak için kullanılıyormuş.
Vakıf kayıtları	Burasının eski tarihi Amasya'daymış, devlet arşivi yanında, şimdi kimse bir şey bilmiyor.
Günümüz	Günümüzde Tokat'a bağlı.
Köyün arazisi	Köyün arazisini bir kısmı Tokat vakfında; köydekiler, Tokat'taki vakıftan kurtarıyorlar arazilerini; köyün arazisinin yarısı vakfa aitti; köyde çoğunun arazisi vakfa ait, parasını ödeyip kaldırıyorlar.
Elvan Çelebi Cami ve Türbesi'nin bakımı	Camiye vakıflar bakıyor; muhtar önce müzeye gider, yapamazsa Tokat'a gider caminin işleri için.

Elvan Çelebi Zaviyesinin Kapatılması Teması: Katılımcılar, tekke ve zaviyelerin kapatıldığı dönemde, Elvan Çelebi Zaviyesi ve vakıflarının durumlarını da anlatmışlardır. Bu dönemde Elvan Çelebi Türbesi'nin kapısının ve yeşil direğin bulunduğu yerin taşlarla örüldüğü, ziyaret edilmesinin engellenmeye çalışıldığı ancak geceleyin insanların duvarları yıkarak ziyarete devam ettikleri ifade edilmiştir. Zaviye kapatıldıktan sonra hamamın satıldığı, arazilerin ise halka dağıtıldığı belirtilmiştir. Han ise yeni okul binası yapılanaya kadar okul olarak kullanılmış ve 1960'larda yıkılmıştır.

Tablo 11: Elvan Çelebi Zaviyesinin Kapatılması Teması

Alt Temalar	İfadeler (Kodlar)
Elvan Çelebisi Türbesi	Türbenin kapısına duvar örmüşler.
Yediler	Yedilerin girişine duvar örmüşler.
Han	Cami ve türbenin yanı sıra han ve imarethanesi var, kapanmış.
İmarethane	Cami ve türbenin yanı sıra han ve imarethanesi var, kapanmış.
Hamam	Hamamı var, satılmış.
Medrese	Medrese varmış, bir iki derviş varmış, Nakşibendi kolundan; köyde eski medrese âlimleri vardı.
Ziyaretçiler	Geceleri gelip ziyaret ediyorlarmış; yasak diye bir şey çıkardılar, gelen yine geliyor, herkesin inancına karşı çıkamıyorsun.
Araziler	Genellikle Elvan Çelebi köyünün arazisi vakıfmış, sonra halka bağlıyor.
Günümüz	Hala vakfa ait olan yerler var.

Türbedar Teması: Osmanlı döneminde türbelerin bakımından ve korunmasından sorumlu olarak görev yapan kişilere ve ailelere türbedar denilmektedir (Akalin, 2011).

Bazı türbedarların padişah fermanıyla atandığı kayıtlarda bulunmaktadır. Babadan oğula geçen türbedarlık resmi olarak tekke ve zaviyelerin kapatılmasıyla birlikte kaldırılmıştır. Katılımcıların ifadelerinde Elvan Çelebi köyünde türbedar olarak görev yapan kişilerle ilgili ifadeler tespit edilmiştir (Tablo 12).

Tablo 12: Türbedar Teması

Alt Temalar	İfadeler (Kodlar)
Görevi	Türbedar, türbenin temizliğine bakıyor, gelenlere yardımcı oluyor; türbeye bakan kişi aynı zamanda okulun temizliğine de bakardı; Sürekli olarak bir türbedar görevlendiriliyor.
Belirlenmesi	Köye bekçi tutmuş gibi, muhtar tayin ediyor,
Geliri	Ziyaretçiler, Yedilerin başlarında bulunan taşlara para bırakırlardı; Gelenler ufak tefek para veriyor; Kurban derilerini bırakırlardı, türbeye bakan kişide onları götürüp satardı; Artık deri para etmiyor, onu da almıyorlar; Şadırvanın orada bir taş vardı, sadak taşı, ziyaretten çıkan oraya para kormuş, türbeye bakan da almış. Şimdi onu kaldırdılar, kumbaraya çevirdiler.
Geçmişte türbedarlık yapanlar	Uzun süre Sait Yücel baktı, sonra Kôr Arif diye bir vardı; Hüseyin Çetintaş bakıyordu, Molla Hüseyin; Neciplerin Yaşar amca baktı; Daha sonra Arif amca baktı, Tekkeşin Arif ismi oradan kalma; Kahraman dayı ile Tufan'ın Ahraz baktı,
Günümüzde türbedarlık yapan	Şu an (2019) Osman Öztürk isimli kişi türbeye bakıyor,

Restorasyon Teması: Tekke ve zaviyeler kapatıldığında Elvan Çelebi Zaviyesindeki türbelerin girişleri kapatılmıştır. Bunun dışında, cami ve türbeler, ilki 1960'larda, ikincisi ise 1990'larda olmak üzere iki restorasyon geçirmiştir. Son olarak Elvan Çelebi köyü muhtarlıktan belediyeliğe geçtiğinde bahçesinde ve avlusunda bazı düzenlemeler yapılmıştır. Günümüzde sadece cami kısmının üstü kiremit diğer yerler ise kurşun kubbe olarak yapılmış olup, kubbelerden içeriye su sızıntısı olduğu görülmektedir (Tablo 13).

Tablo 13: Restorasyon Teması

Alt Temalar	İfadeler (Kodlar)
Vakıflar	Tadilatları Tokat Vakıflar yapıyor.
1964'te yapılanlar	1964'ten sonra yapılan tadilatta çatı kaldırılmış, kubbelerdeki toprak alınmış; önceden kubbelerin üstünde çatı varmış, yapılan tadilatta kaldırılmış, kubbeler kurşunla kaplanmış; işlemlerin üzerine yenileme yapılmış.
1992'de yapılanlar	1992'de en son restorasyon yapılmış.
Bahçe düzenlemesi	Caminin yola yakın olan kısımları muhtarlık tarafından istimlak edilmiş ve bahçesi yeniden düzenlenmiş.
Kaldırılanlar	Yediler bölümündeki mezarların başlarında taşlar restorasyonda kaldırılmış; Şadırvanın bulunduğu yerdeki sadak taşı ve şadırvanın etrafındaki taşlar restorasyonda kaldırılmış; Arsana ve Tekkeyar isimli pınar 1992'de kaldırılmış.
Şikâyetler	Ahşaplarda boyama olmasa daha iyi olurdu; kubbeler iyi yapılmamış, içeriye su alıyor.

Beklentiler Teması: Elvan Çelebililerin, türbeye gelen ziyaretçilerden maddi manevi beklentileri ve yaşadıkları sorunlar bu temada toplanmıştır (Tablo 14). Katılımcılar, genel olarak ziyaretçilerden Elvan Çelebi köyünde yaşayanların inançlarına uygun davranmalarını beklemektedirler.

Tablo 14: Beklentiler Teması

Alt Temalar	İfadeler (Kodlar)
Ziyaret adabına uyma	Piknik yapmaya gelir gibi geliyorlar, ziyaret adabına uymuyorlar; ziyaretçilerin bay, bayan inançları gereği neyse ona uygun camiye ve türbeye girmeleri bekleniyor; ziyaretçiler geldikleri zaman pislik de yapıyorlardı (önceden şadırvanda kap kakak yıkıyorlardı, oraya döküyorlardı, şimdi çöpe atıyorlar); Gelenler ziyaret adabına uymuyorlar (eskiden içki içiyorlardı).
Namaz kılma, camiye girme	Sünniler camiye (namaz için) giriyorlar, Çelebiler camiye girmiyor.
Temiz olma, abdest alma	Ziyaretçilerin temiz gelmeleri, abdestli olmaları bekleniyor.
Uygun olmayan istekler (köylülerce kabul edilmeyen uygulamalar)	Ziyaretçiler bebek istiyorlar, davullu zurnalı oyun oynuyorlar, ziyaret adabını yerine getirmiyorlar (içeri girip bir Fatiha okumuyorlar); gelenler türbedeki şeyleri öpüyorlar, “Dedem diyor, yolculuğa gidiyoruz, bize kaza, bela verme” diyorlar (mevtadan medet umuyorlar); taş öpmeler falan olmaması lazım.
Kurban kesme yerini kullanmaları	Gelenlerin kurbanlarını kurban kesme yerinde, yemeklerini aşevinde yapmaları isteniyor.
Kurban adabına uyma	Kurban adabına uyulması (Kurban neden oluyorsa, ondan kesilmesi lazım, dini ritüelse dine de uyması lazım).
Hazire alanına saygı gösterme	Caminin karşı tarafı ve üst tarafı mezarlık, buralarda eğlence olmamalı; cami karşısında büyük ağaçlar vardı (mezarların üstünde), bu ağaçların altına oturuyorlardı, yemek yiyorlardı (şimdi ağaçlar kesilmiş, çam ağaçları dikilmiş).
Ziyaretçilerin talepleri	Gelenler, burada her şey hazır bulunsun istiyor (kap, kaşık, kazan vs) ama bunu yapabilecek adam yok; ziyaretçiler, kurban kesmek için adam istiyorlar; ziyarete gelenler bilgi istiyor, istedikleri bilgileri veremiyoruz (bilmiyoruz ki).
Fakirlere yemek verilmesi	Elvan Çelebi’deki fakir olan aileler kurban geldiğinde giderler, yardımcı olurlar, pişen yemeklerden yerler.
Köyde yetişen ürünlerin satın alınması	Elvan Çelebi’nin fasulyesi güzel olduğu için isteyenler oluyor; Elvan Çelebi Türbesi’nin karşısında bal satıyorlar.
Otopark	Otopark yetmiyor, biraz daha düzenli yapılmalı.
Sahipsiz köpekler	Aşevi olduğu için, sahipsiz köpeklerini bırakıp kaçıyorlar.
Rahatsızlık vermiyorlar	Gelen kişiler hiçbir rahatsızlık vermiyor (E8, E-10, E-11, E-12).

Efsane ve Hikâye Teması: Katılımcıların Elvan Çelebi ile ilgili anlattıkları efsaneler, hikâyeler ve mitler bulunmaktadır. Katılımcılar genel olarak kendi çevrelerinde (köylerinde) Elvan Çelebi’ye geldiği için iyi olan kimse olmadığı, hatta eski dönemlerde köyün delisi olarak bilinen kişinin bir gün türbenin camlarını kendisini iyileştirmedeği için kırdığını anlatmışlardır (Tablo 15).

Tablo 15: Efsanelere ve Hikâyeler Teması

Alt Temalar	İfadeler (Kodlar)
Kıbrıs Hareketi	Kıbrıs Harekâtı olduğu zaman kapının kolunda kan görülmüş.
Köyün delisi	Köyün delisi, herkesi iyileştirip onu iyileştirmedeği için bir gün türbenin camlarını kırmış.
Köyde iyileşen yok	Elvan Çelebi köyünden orada yatıp, uyuyup iyileşen hiç kimse yok.
Hoca Ahmet Yesevi	Hoca Ahmet Yesevi Hazretleri'nin müridi-dervîşi.
Âşık Paşa	Elvan Çelebi'nin babası Âşık Paşa Kırşehir'den bir deve ile şadırvanı ve yeşil direği göndermiş.
Mürit Tepe	Elvan Çelebi'nin müritleri öldüklerinde Mürit Tepe'ye defnedelermiş; Zaviyenin altından Mürit Tepe'ye giden bir yol varmış, Elvan Çelebi oraya gidip müritleriyle zikir çekermiş; eşkıya zamanında, Tekke baskına uğradığı zaman Mürit Tepe'ye gidip orada saklanırlarmış.
Elvan Çelebi'nin köye gelmesi	Elvan Çelebi, Ulu Pınar'dan köye yerleşmeye gelirken, yukarı mahalleden birileri taşlamış, Elvan Çelebi'de onlardan birisini bacağında tutmuş, tuttuğu kişinin bacağı zayıf kalmış (kötürüm olmuş).
Tekkenin parasını çalma	Tekkenin mumunu yiyenler iflah olmaz (Tekkenin malını/parasını çalanlar).
Efsane ve hikâye yok	Elvan Çelebi ilgili bir efsane-hikâye-mit yok (E-02, E-12).

Kutsal Teması: Katılımcıların Elvan Çelebi'de kutsal, mübarek ve değerli gördükleri temalar bulunmaktadır (Tablo 16). Bu ifadelerde katılımcılar, genel olarak ziyaretçilerin bu yerleri kutsal olarak gördüklerini, kendilerinin ise camiye ibadet yeri olarak kutsal kabul ettiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılar, büyüklerinden dinledikleri hikâyeler nedeniyle bu yerlerin kutsal/değerli olarak kabul edildiğini söylemişlerdir. Ziyaretçiler tarafından kutsal, mübarek kabul edilmesinde ise Elvan Çelebi'nin "Evliya" olarak kabul edilmesinden kaynakladığını düşünmektedirler.

Tablo 16: Kutsal Teması

Yer (Kutsal)	Açıklama (Kutsal olma nedeni)
Şadırvan	Elvan Çelebi'nin babası Âşık Paşa gönderdiği için.
Yeşil Direk	Elvan Çelebi'nin babası Âşık Paşa gönderdiği için.
Yediler	Elvan Çelebi'nin halifelerinin ya da eşinin ve çocuklarının mezarları olarak kabul edildiği için.
Deve Mezarı	Elvan Çelebi'nin babası Âşık Paşa'nın gönderdiği şadırvan ve yeşil direği getirdiği için.
Şadırvanın suyu	Elvan Çelebi tarafından getirildiğine inanılıyor (dilek diliyorlar).
Cami ve türbe	Elvan Çelebi Cami ve Türbesi'ni genel olarak kutsal olarak algılıyorlar.

Elvan Çelebi Türbesi	Çok mübarek, “Evliya” olarak algılıyorlar; dışarıdan gelenler “Dede” olarak görüyorlar; manevi değeri yüksek bir yer.
Elvan Çelebi Cami	Dini mabet alanı, caminin bulunduğu yer.
Hazire (eski yapı kalıntısı olan yer)	Elvan Çelebi Cami girişinin karşısında bulunan hazirenin sol tarafında bulunan yer (Elvan Çelebi'nin veya dedesinin asıl mezarının orası olduğu düşünülüyor).
Hazire	Elvan Çelebi Cami girişinin karşısında bulunan hazire (mütevelli mezarlığı).

Ziyaretçi Teması: Katılımcılara göre Elvan Çelebi Türbesine Türkiye'nin birçok yerinden ziyaretçi gelmektedir. Katılımcılar ziyaretçileri geldikleri yerlere, dönemlere ve inanış biçimlerine göre ayırmışlardır (Tablo 17).

Tablo 17: Ziyaretçi Teması

Alt Temalar	İfadeler (Kodlar)
Alevi, Bektaşî	Alevi kesimden daha çok geliyorlar; Alevi kesim daha çok değer veriyor; Bektaşîler, Aleviler (Onlar) çok değer veriyor; onlar geldiği zaman taşlardan falan öperek başlarlar; onlar (Bektaşîler, Aleviler) geldiklerinde camiye heç uğramıyorlar; Aleviler, “Dedem” diyorlar, kapı kenarlarını öperek giriyorlar; Hubyar Semahı yapanlar geliyor; sema yapanlar geliyor; “Elvan Çelebi soyunda Bektaşîlik var” denildiği için Aleviler geliyor. Bızımkiiler (Bektaşî ve Alevi olmayanlar) pek değer vermiyorlar; Bızımkiiler (Bektaşî ve Alevi olmayanlar) sadece Allah rızası için gelip bir Fatiha okuyorlar; Sünniler pek gelmiyorlar, geldiklerinde camiye geliyorlar; Sünniler, Aleviler gibi yapmıyorlar (kapı kenarları öperek girmiyorlar vs.); Sünni gelenekte olanlar Amasya'dan Çorum'a geçerken, Tokat'tan gelirken uğruyorlar.
Sünni kesim (Alevi ve Bektaşî olmayanlar)	Mecitözü'nün 16-17 tane Alevi köyü var, her sene bunlardan ikişer üçer kurban gelirdi; Amasya'dan çok (kurban) geliyor; Mecitözü'nün, Amasya'nın Alevi köylerinden geliyorlar ama Sünniler de çok geliyor; yakın köylerin hepsinden geliyorlar; Merzifon'da Çelebi ismi çocuklarda (Elvan Çelebi Türbesi'ni ziyaret edip olan) daha fazla.
Mecitözü, Amasya, Merzifon	Alaca, Ankara, Ordu, Samsun, Trabzon, Erzurum, İstanbul'dan geliyorlar; her yerden geliyorlar; Yozgat'tan geliyorlar.
Diğer yerler	Eskiden mum falan yakıyorlardı, şimdi yasakladılar.
Mum yakma	Gelenler türbeden (cöher, cüfer, cüher) toprak alıyor.
Cüfer alma	Yazları Cumartesi, Pazar günleri gelenler çok oluyor.
Günler	Eskiden (30 yıl önce) çoğu yerden yayan geldikleri için yazın çok geliyorlardı; Ramazan'da, Cuma günlerinde yoğunluk yok (gelenlerin sayısı artmıyor); Alımcılar (Avrupa'da yaşayanlar) geldiğinde artıyor; Bayramların sonuna doğru (dini bayramların son günlerinde) gelenler artıyor; randevu almadan çat kapı gelir ziyaretçiler, saati, gecesi gündüzi yok.
Dönem	Cenazeler Elvan Çelebi Cami'nden kaldırılıyor; Ramazan'da iftar yemeğini Elvan Çelebi Cami'nin bahçesinde verirler.
Cenazeler ve iftar yemekleri	Elvan Çelebililer buraya (türbe) gelmiyor; Elvan Çelebililer Buğse'ye gidiyorlar (çocukları dursun, yaşasın diye); Elvan Çelebililer “Türbenin yanında yatıp, uyursa, kişi iyileşiyormuş” derler ama Elvan Çelebi köyünden uyuyup da iyileşen kimse yok.
Elvan Çelebililer	Saygıdeğer bir insan olduğu için geliyorlar; milletvekili bile geliyor.
Saygıdeğer	

Manevi değerlerin zayıflaması	Vatandaşın manevi değerleri daha zayıflıyor.
Kişilerin inançları	Kişilerin inançlarına bağlı, cami yerine türbede dua etmeleri.

Ziyaretçilerin Gelme Nedenleri Teması: Katılımcıların ifadeleri incelendiğinde Elvan Çelebi Türbesine çocuğu olmayanların, akıl hastalarının, felçlilerin, yaramaz çocuğu olanların, umutsuzların ve olağanüstü mucize bekleyenlerin geldiği görülmektedir (Tablo 18). Dilekleri gerçekleşenlerin, adak getirmek ya da şükran ziyareti için tekrar geldikleri de katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Elvan Çelebi Türbesine ziyaretçilerin gelme nedenleri benzerlik gösterse de farklılıkların da bulunduğu ve ziyaret sayılarının birden fazla olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 18: Ziyaretçilerin Gelme Nedenleri Teması

Alt Temalar	İfadeler (Kodlar)
Çocuğu olmayanlar	Sünni kesimden çocuğu olmayanlar, özellikle kadınlar geliyor; çocuğu olmayanlar geliyor.
Akıl hastalığı	Akıl hastalığı, ruhi bunalımı olan insanlar daha çok geliyorlar; "Deli Dedesi" olarak biliniyor; akıl hastalığı için geliyorlar; psikolojik rahatlama için geliyorlar; sara nöbeti tutanlar geliyor.
Felçliler	Nüzul (el, yüz felci) olmuşlar geliyor.
Yaramaz çocuklar	Yaramaz çocukların uslanması için geliyorlar.
Derdi olanlar, umutsuzlar	Elvan Çelebi "Genel Cerrahi" gibi her hastalığı olan herkes geliyor; derdi olanlar komşularından öğrenip geliyorlar; Çorum'da Evliya kültürü fazla olduğu için gelenler var; talepleri olanlar geliyor; umudu kalmayanlar geliyor; olağanüstü şeyler bekleyenler geliyor.
Manevi, kutsal	Manevi olduğu için geliyorlar; kerametlerinin devam ettiğine inandıkları için geliyorlar; kutsal insan olarak görüyorlar.
Adak	Şükrançılık (hastalığı iyileştirdiği) için geliyorlar; adak için gelenler var; dilek dilemeye geliyorlar, gerçekleşince tekrar adak getiriyorlar, sonrasında geçerken uğruyorlar; ziyaretçiler ilk geldiklerinde adak getirmiyorlar (belki dilek diliyorlar), istedikleri gerçekleşirse adaklarını getiriyorlar; şehir merkezlerinde de geliyorlar, dilekleri kabul olduğunda kurban kesiyorlar, fakirlere dağıtım diye bırakıyorlar.
Mihenk taşı	Hubyar Semahı (Tokat, Amasya, Çorum) yapanlar orayı mihenk taşı yapıyorlar; Amasya'dan Baba İlyas'ın Çat köyünde olmasından dolayı geliyorlar.
Gelinler	Gelinler geliyor, aynı Eyüp Sultan'da olduğu gibi, buraya uğramadan eve gelin indirilmez.
Uğurlama	Yolcu etme, asker uğurlama ve hacca gidecekler Elvan Çelebi Cami'nden uğurlanırlar.
Evliya kültürü	Çorum'da evliya kültürü fazla olması.
Cenaze	Cenazeler Elvan Çelebi Cami'nden kaldırılıyor.
Namaz	Yoldan geçenler sabah ya da yatsı (vakit) namazlarına uğruyorlar.
Piknik	Piknik için gelenler de vardı.

Sonuç

Elvan Çelebi Cami ve Türbesi günümüzde Vakıflar İdarisine bağlıdır. Caminin görevli bir imamı bulunmaktadır. Cami ve Türbe, Çorum-Amasya yolu üzerinde olması nedeniyle vakit namazlarında ve diğer zamanlarda ziyaretçi çekmektedir. Yolcular vakit namazlarında camide, diğer zamanlarda şadırvanın solunda ve sağında bulunan eyvanlarda namaz kılmaktadırlar.

Bu çalışma, Elvan Çelebi köyünde yaşayanların Elvan Çelebi hakkında algılarını tespit etmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada, geçmişte yapıp artık yapılmayan ve hala yapılmaya devam edilen ziyaret uygulamaları tespit edilmiştir. Araştırmada sonucunda, katılımcıların Elvan Çelebi'nin kimliği ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmadıkları, türbe girişindeki yazılı bilgileri tekrar ettikleri ve türbenin bulunduğu alanı kutsal olarak algıladıkları ortaya konulmuştur. Araştırmaya katılan köy halkının Elvan Çelebi doğumlu olmasına rağmen, Elvan Çelebi hakkında yeterli bilgiye sahip olmamasında, yöre insanının farklı dönemlerde göçe zorlanması ya da farklı coğrafyalardan bölgeye yerleşimlerin gerçekleşmesi etkili olmuş olmalıdır.

Elvan Çelebi köyünde, Elvan Çelebi'nin soyundan gelenler olmadığı katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Lale Devri'nde Amasya'nın incelendiği bir çalışmada, 1131/1718 (Şevvâl/Ağustos - Eylül) tarihli bir kayıta, Elvan Çelebi Zaviyesi Vakfı'nın mütevellisinin aile soyundan olmayan birtakım kimseler tarafından zor kullanılarak görevden aldırılıp, hapse atıldığı ve vakfın yönetiminin ele geçirildiği, yeni gelen her kadıdan senet alındığı belirtilmektedir (Güneş, 2014, 120–121).

Günümüzde Elvan Çelebi köyünde müteveli olarak anılan aileler bulunmaktadır. Katılımcılar, “Tekkenin mumunu yedikleri için mütevellilerin iflah olmadıklarını” söylemişlerdir. Bununla birlikte, Cevat Hakkı Tarım eserinde, Elvan Çelebi'nin soyundan geldiklerini söyleyen Piroğulları ailesinin Mecitözü'ne bağlı Kalecik köyünde yaşadığını belirtmektedir (Ocak, 2017, 159). Mecitözü'ne 1942 yılında sürgüne gönderilen Abidin Dino, sonraki yıllarda yazdığı *Kızılbaş Günlerim* isimli anılarında, ziyaretine gelen Halil Piroğlu'ndan (bölgenin Kızılbaş Önderi) ayrıntılı olarak bahsetmektedir (Dino, 1942, 7).

Bektaşiliğin coğrafi dağılımının gösterildiği başka bir çalışmada, Çorum'da sadece Seydim Sultan, Hüseyin Gazi (Alaca) ve Koyun Baba (Osmanlık) tekkelerinden bahsedilmiştir. Koyun Baba Tekkesinin başka ellere geçtiği ve isminin bile değiştirildiği ifade edilmektedir (Hasluck, 1991, 14). Elvan Çelebi köyü halkının da zaman içinde değiştiği anlaşılmaktadır. Bu değişim özellikle Osmanlı'nın son dönemlerinde yaşanmış olmalıdır. Elvan Çelebi Zaviyesinin geniş vakıf arazilerine hem Osmanlı hem de Cumhuriyet döneminde Balkanlar, Kırım ve Kafkasya'dan göçlerle gelen Türkler yerleştirilmiştir. Osmanlı Devleti'ne ilk gelen göçmenler 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Osmanlı'nın yenilmesiyle Kırım'dan gelenler olmuştur. Göçmenlerin gelişi 1877-1878 ve 1890-1908 arası savaşlarda yoğunlaşarak 1920'lere kadar devam etmiştir. Özellikle deniz yoluyla Sinop ve Samsun'a gelenler, iç bölgelere geçişleri arasında Elvan Çelebi Zaviyesinde konaklamışlardır. Bu göçleri anlatan çok sayıda çalışma bulunmaktadır (Korkmaz, 2004, 416–417; Ak, 2021, 509; Demirel, 2009, 306; Kara, 2013, 337–338; Yıldırım, 2020, 206–207).

Katılımcılar, yolculuklar sırasında vefat edenlerin (muhacirlerin) Deve Mezarı olarak ifade edilen yere defnedildiğini hatta köye sonradan yerleşen kişilerin de bu

mezarlığa konulduğunu, bunun için muhacir mezarlığı olarak da isimlendirildiğini söylemişlerdir. Muhacirlerin bir kısmı Elvan Çelebi köyüne, çok daha fazlasıyla Elvan Çelebi Zaviyesi vakıf arazilerinde yeni kurulan köylere (Selimiye, Hamidiye, Aşağı Körücek) yerleştirilmişlerdir.

Katılımcılar ifadelerinde, genel olarak Elvan Çelebi'yi önemli birisi olarak kabul etmelerine rağmen, türbenin girişinin camiden ayrılmasını hatta türbenin başka bir yere taşınmasını bile söylemişlerdir. Zaman içerisinde ziyaretçilerin türbede mum yakmaları, bez bağlamaları, geyik boynuzunu ağrıyan yerlerine sürmeleri, şadırvan suyunda yıkanmaları ve dilek dilemeleri gibi birçok uygulama Elvan Çelebi köy halkı tarafından yasaklanmıştır. Katılımcılar, Elvan Çelebi Türbesi'ni ziyarete gelen kişilerle benzer ziyaret nedenleri için (çocuk isteme, tedavi edilemeyen hastalıktan kurtulma gibi) yakın çevrede bulunan türbelere (çalışmada 40 civarında türbe ismi tespit edilmiştir) gittiklerini söylemişlerdir.

Bu araştırmada, Elvan Çelebi köyünde yaşayanların ziyaretçilere bakış açıları da tespit edilmiştir. Genel olarak köy halkı kendi inançlarına ve İslam'a aykırı uygulamaların ziyaretçiler tarafından yapılmasını istememektedirler. Gelen ziyaretçilerin kendileriyle beraber camide namaz kılmalarını, günümüzde kendileri tarafından tamamen yok edilmiş hazire alanındaki mezarlara saygı göstermelerini beklemektedirler.

Araştırmanın bir diğer sonucu da "Elvan" ismi ile ilgilidir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde, Elvan Çelebi Türbesine çocuğu olmayan kişilerin geldiği ve dilekleri gerçekleştiğinde çocuklarına "Elvan" ismini verdiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılar genellikle kendi yakınlarında böyle kişiler olmadığını ama uzaktan tanıdıkları kişilerin türbeyi ziyaret ettikten sonra çocuklarının olduğu ve Elvan Çelebi'ye kurban getirdiklerini ifade etmişlerdir. Genel olarak Elvan Çelebi'de yaşayanların bu türbeye gelip dilek dilemediklerini söylemelerine rağmen, köyde çok sayıda kişinin adının "Elvan" olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte "Elvan" isminin köyde sadece erkeklere konulduğu tespit edilmiştir. Katılımcılar Türkiye'de "Elvan" ismi taşıyanların bu türbeyle bir şekilde bağlantılarının olduğunu ifade etmişlerdir. TÜİK'in 2018 yılı verilerine göre, "Elvan" ismi taşıyanların Türkiye nüfusuna oranı %0,03 olduğu anlaşılmaktadır. Çorum'da "Elvan" ismini taşıyanların oranı %0,13 ile Türkiye ortalamasının dört katından fazladır (TÜİK, 2020).

Araştırma sonucunda elde edilen veriler ışığında aşağıdaki öneriler sunulmuştur:

Köy halkına yapılacak bilgilendirme çalışmalarıyla, İslamiyet'in bir hoşgörü dini olduğu ve burada türbesi olan kişinin de geçmişte bulunduğumuz coğrafyanın Türkleşmesine ve Müslümanlığın yayılmasına hizmet ettiği hatırlatılmalıdır.

Elvan Çelebi Cami ve Türbesi'nin bir ziyaret yeri olarak devam edilebilmesi ve ziyaretçi sayısının artırılması için acil olarak yeniden aslına uygun restore edilmelidir. Bu amaçla kubbelerden binaya giren su sızıntıları önlenmelidir. Türbelerde ve cami içerisindeki kalem işi süslemeler ve ağaç oymaları aslına uygun restore edilmelidir.

Çorum Müzesi'nde koruma altına alınan kapı kanatlarının, aslına uygun kopyaları yaptırılarak, Elvan Çelebi Türbesine gelen ziyaretçilerin görmesi sağlanmalıdır. Caminin üçüncü kapısının da yapılacak olan restorasyonda temizlenmesi ve aslına uygun bir şekilde ziyaretçilere gösterilmesi gereklidir.

Yediler bölümündeki mezarların kimlere ait olduğu araştırılmalı ve bu bölüme bilgilendirme yazısı konulmalıdır. Elvan Çelebi haziresi olduğu tespit edilen

mezarlıklar yeniden düzenlenmeli, buraların mezarlık olduğu ve ziyaretler sırasında buna uygun davranılması gerektiği ziyaretçilere anlatılmalıdır.

Ziyaretçilerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere türbe yakınlarında (eskiden mezarlık olarak kullanılmadığı bilinen ve yola yakın bir yere) restoran/kafeterya gibi bir işletme açılmalıdır. Bu işletmeden Elvan Çelebi'ye adak getirenlerin de yararlanmaları sağlanmalıdır. Kurbandan yapılacak yemekler restoran mutfağında pişirilerek, kurban getiren kişilerin misafirlerine servis edilmelidir.

Elvan Çelebi Cami ve Türbesi, Çorum-Amasya yolu üzerinde olduğu için, özellikle münferit seyahat eden yolcuların araçlarıyla durabilecekleri bir mola yeri olarak hizmet verecek şekilde düzenlenmelidir.

Katılımcı ifadelerinde gelen bazı ziyaretçilerin türbede yattıkları belirtilmektedir. Ziyaretçilerin konaklama ihtiyacını karşılamak için türbe yakınlarında (restoranın üst katı da olabilir) 10-15 odalı küçük bir motel yapılmalıdır. Bu motel hem türbe ziyaretçilerine hem de Elvan Çelebi köyü ve civar köyleri ziyarete gelecek olan kişilere hizmet verecek şekilde planlanmalıdır. Aslen bu köylerden olup atalarının mezarlarını ziyaret etmek veya yaşadıkları yerleri görmek için yurtiçinden ve yurtdışından gelen çok sayıda kişi bulunmaktadır. Bu kişiler, köylerde kendilerine ait ev olmadığı veya artık bu evlerin oturulamayacak durumda olması nedeniyle Çorum merkeze geri dönmektedirler. Bununla birlikte yol kenarında olduğu için, yoldan geçen kişiler de bu motelden yararlanabilecektir. Ayrıca bu tesis yakınlarında, Elvan Çelebi köyünde yetişen yerel yiyecek ürünlerinin satışlarının yapılacağı bir bölüm veya ünite de yapılmalıdır.

Elvan Çelebi Cami ve Türbesi, yapılacak olan düzenlemeler ve gerekli tanıtım çalışmalarıyla bir inanç merkezi olarak kullanılabilir. Günümüze ulaşan cami ve türbe binası, Çorum ilinde Anadolu Selçuklu ve Beylikler döneminden ayakta kalan en önemli eserlerden birisidir. Elvan Çelebi köyündeki cami, türbe ve hamam Selçuklular, Beylikler ve Osmanlı dönemlerinden izler taşımakta olup Amasya ve Tokat'ta olanlarından farklı mimari özelliklere sahiptirler. Bu özelliği, Amasya ve Karadeniz'e kültür turu düzenleyen acentelere anlatılmalı ve burasının bir uğrak yeri olması sağlanmalıdır.

Araştırma gerçekleştirilirken bazı sınırlılıklarla karşılaşmıştır. Araştırmanın ilk sınırlılığı, katılımcıların Elvan Çelebi köyünde yaşayan ve orada yaşamış olan kişilerin olmasıdır. Katılımcılar bu nedenle yapılan görüşmelerde olumlu görüş bildirme eğiliminde olabilirler. Araştırmanın ikinci sınırlılığı ise kadınların araştırmaya katılmak istememeleridir. Bu nedenle katılımcılar sadece erkeklerden oluşmuştur. Onların da yaşları 40 ve üzeridir. Gelecek çalışmalarda, Elvan Çelebi köyünde yaşayan tüm yaş gruplarının ve kadınların da araştırmaya katılması sağlanarak yaş grupları ve cinsiyet arasında farklılıkların tespiti yapılabilir.

Kaynaklar/References

- Ak, İlyas. "Çorum ve Çevresinde İskân Edilen Muhacir, Mübadil, Gayrimüslim ve Aşiretler". *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi* 17/34 (2021), 501–528.
- Akalın, Şükrü Halük. *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu, 11.Baskı., 2011.
- Arslan, Mustafa. "Çorum ve Çevresindeki Manevi Halk İnançlarının Din Sosyolojisi Açısından Analizi". *Uluslararası Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Çorum Sempozyumu 23-25 Kasım 2007*. 1163–1186. Çorum: Hitit Üniversitesi, 2007.

- Azimli, Mehmet-Gençel Efe, Zehra. “Elvan Çelebi'nin Yaşadığı Dönemde Anadolu'da Siyasi Yapılanna”. *Uluslararası Horasan'dan Anadolu'ya İrfan Geleneği: Elvan Çelebi Semozyumu Bildiriler Kitabı*. ed. Zekeriya Işık - Tuğba Gülen. 71–82. Ankara: Semih Ofset Matbaa, 2020.
- Barkan, Ömer Lütfi. “Osmanlı İmparatorlu'nda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I - İstilâ Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri”. *Vakıflar Dergisi* 2 (1942), 279–386.
- Bozer, Rüstem. *15.Yüzyılın Ortasına Kadar Anadolu Türk Sanatında Ahşap Kapılar*. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı, 1992.
- Buluç, Sadettin. “Elvan Çelebi'nin Menâkıbnâmesi”. *Türkiyat Mecmuası* 19 (1977), 1–6.
- Buluç, Sadettin. “Elvan Çelebi'nin Menâkıbnâmesi”. *II. Milli Türkoloji Kongresi* 19 (1979).
- Cahen, Claude. “A Propos d'un Article Récent et des Babâ'is”. *Journal Asiatique Paris* 268/1–2 (1980), 69–70.
- Çeken, Hüseyin vd. “Arap Ülkelerinden Gelen Turistlerin Etkilerine Yönelik Yerel Halkın Algısı: Sapanca Örneği”. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 20/1 (2018), 401–414.
- Dedekargınoğlu, Hüseyin. “Elvan Çelebi'nin Gözüyle Dede Garkın'dan Baba İlyas'a”. *Uluslararası Horasan'dan Anadolu'ya İrfan Geleneği: Elvan Çelebi Semozyumu Bildiriler Kitabı*. ed. Zekeriya Işık - Tuğba Gülen. 571–588. Ankara: Semih Ofset Matbaa, 2020.
- Demirel, Muammer. “Artvin ve Batum Göçmenleri (1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan Sonra)”. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 16/40 (2009), 317–340.
- Demiryürek, Meral-Ozulu, Abdulkadir. *Eşref Ertekin'in Günlüklerinden Bir Zamanlar Çorum*. Çorum Belediyesi, 2017.
- Deniz, Mehmet. “Kayaçalı Köyünde (Uşak) Turizmin Etkileri Üzerine Yerel Halkın Turizm Algısı”. *Turkish Studies* 11/18 (2016), 57–78.
- Dernschwam, Hans. *İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü*. Ankara: Çev.Yaşar Önen, Kültür Bakanlığı Yayınları, 2. Basım, 1992.
- Dino, Abidin. “Kızılbaş Günlerim, Sakıp Sabancı Müzesi Dijital Koleksiyonları ve Arşivleri”. 1942
- Erenler, Ömer. *Popüler Dini İnanışlar ve Din Görevlilerinin Rolü (Çorum Örneği)*. Çorum: Hitit Üniversitesi, 2017.
- Erkoç, Ethem. *Aşık Paşa ve Oğlu Elvan Çelebi*. Çorum: ERS matbaa San. ve Tic. Ltd. Şti, 2., 2020.
- Erkoç, Ethem. *Aşık Paşa ve oğlu Elvan Çelebi*. Çorum: Pegasus Görsel İletişim Hizmetleri, 2005.
- Erkoç, Ethem. *Çorum'da Sahabe ve Evliya Makamları*. Çorum: Çorum Belediyesi, 2017.
- Erkoç, Ethem. *Elvan Çelebi Hayatı, Zaviyesi, Eseri, Düşünceleri*. Çorum: Elvan Çelebi Belediyesi, 2004.
- Erkoç, Ethem. “Elvan Çelebi ve Aşık Paşa Konulu Çalışmalarım”. *Uluslararası Horasan'dan Anadolu'ya İrfan Geleneği: Elvan Çelebi Semozyumu Bildiriler Kitabı*. ed. Zekeriya Işık - Tuğba Gülen. 507–510. Ankara: Semih Ofset Matbaa, 2020.
- Erünsal, İsmail E.-Ocak, Ahmet Yaşar. *Elvan Çelebi Menâkıbu'l-Kudsiyye fi Menâsibi'l-Ünsiyye*, 2014.
- Eyice, Semavi. “Çorum'un Mecidözü'nde Aşık Paşaoğlu Elvan Çelebi Zaviyesi”. *Türkiyat Mecmuası* XV (1969), 211–246.
- Filiz, Aysu-Yılmaz, Ö. Devrim. “Turizm Gelişim Yaklaşımları Kapsamında Yerel Halkın Turizme Yönelik Algı ve Tutumları: Mazı Köyü-Türkbükü Karşılaştırmalı Analizi”. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 10/2 (2017), 1799–1824.
- Gülten, Sadullah. “Oğuzların Karkın Boyu”. *Oğuzlar, Dilleri, Tarihleri ve Kültürleri 5. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyum Bildirileri*. ed. Tufan Gündüz - Mikail Cengiz. 533–544. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, 2015. https://www.academia.edu/28854352/_Uluslararası_Türkiyat_Araştırmaları_Sempozyumu_Bildirileri_Oğuzlar
- Güneş, Hüseyin. *Lale Devrinde Amasya*. Amasya: Amasya Belediyesi Kültür Yayınları, 2014.
- Güney, Sevgi. “Turizm Psikososyal Bileşenler: Yerel Halkın Algı, Tutum ve Davranışları”. *Turizm Çalışmaları Dergisi* 1/1 (2019), 29–36.
- Gürbüz, Adnan. *Toprak-Vakıf İlişkileri Çerçevesinde XVI.Yüzyılda Amasya Sancağı*. Ankara Üniversitesi, 1993.

- Hakyemez, Hanife Nuran. “Elvan Çelebi Caminin Ahşap Sanat Eserleri Açısından İncelenmesi”. *Uluslararası Horasan'dan Anadolu'ya İrfan Geleneği: Elvan Çelebi Semozyumu Bildiriler Kitabı*. ed. Zekeriya Işık - Tuğba Gülen. 511–560. Ankara: Semih Ofset Matbaa, 2020.
- Hasluck, Von. *Bektaşiliğin Coğrafi Dağılımı*. İstanbul: Ufuk Matbaası, 1991.
- Hoşnut Göl, Gülgün. *Çorum Yöresinde Adak ve Ziyaret Yerleri*. Çorum: Hitit Üniversitesi, 2018.
- İlhan, Yakup. *Mecitözü İlçe Merkezi ve Çevresinde Dini Ziyaret Yerleri*. Çorum: Hitit Üniversitesi, 2019.
- İpek, Önder vd. *Çorum Kültür Envanteri*. ed. Ali Özüdoğru. Çorum: Çorum İl Özel İdaresi, 2008.
- Işık, Zekeriya. “Baba İlyas’tan Elvan Çelebi’ye Bir Şeyh Ailesinin Dönemin Siyasi Çevreleriyle Olan İlişkileri”. *Tarikat, Toplum ve Siyaset*. ed. Zekeriya Işık. 15–66. İstanbul: Çizgi Kitabevi, 2020.
- Kara, Âdem. “XIX.Yüzyılda Çorum’da Göçmenlerin Yerleştirilmesi ve Yaşanan Sorunlar”. *Electronic Turkish Studies* 8/6 (2013), 333–344.
- Kayacı, Eyyüp. “Elvan Çelebi Türbesi Ziyaretçilerinin Görüşlerinin İncelenmesi”. *Marifetname* 9/1 (2022), 271–298.
- Kervankıran, İsmail - Çuhadar, Murat. “Mardin’de Çekilen Dizi ve Filmlere Dönük Yerel Halkın Algısı”. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi* 2/1 (2018), 44–59.
- Koç, Muhammed. “Elvan Çelebi’nin Hayatı, Tasavvufi Görüşleri ve Menâkıbu’l-Kudsiyye Eseri”. *Toplum Bilimleri Dergisi* 16/32 (2022), 89–100.
- Köksal, Mehmet Fatih. “Elvan Çelebi”. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2013.
- Korkmaz, Şerif. “Çorum’dan Nüfus ve Göz Hareketleri”. *Osmanlı Döneminde Çorum Sempozyumu (1-3 Ekim 2004)*. 407–427, 2004.
- Köseoğlu, Neşet. “Elvan Çelebi”. *Çorumlu Dergisi* 46/3 (2009), 1373–1379.
- Köseoğlu, Neşet. “Elvan Çelebi I”. *Çorumlu Dergisi* 46 (1944), 1373–1379.
- Köseoğlu, Neşet. “Elvan Çelebi II”. *Çorumlu Dergisi* 47 (1944), 1405–1408.
- Köseoğlu, Neşet. “Elvan Çelebi III”. *Çorumlu Dergisi* 49 (1944), 1437–1441.
- Merriam, Sharan B. *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*. ed. Selahattin Turan. Ankara: Nobel Yayın, 2013.
- Ocak, Ahmet Yaşar. *Babailer İsyanı Aleviliğin Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu’da İslâm-Türk Heterodoksisinin Teşekkülü*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 8.Baskı., 2017.
- Ocak, Ahmet Yaşar. “Elvan Çelebi, Zaviyesi ve Vefâilik Tarikatı”. *Türk Kültür Tarihi İçerisinde Çorum Sempozyum Tebliğleri 26-27 Temmuz*. 119–123. Çorum Belediyesi, 1991.
- Ocak, Ahmet Yaşar. *Selçuklular, Osmanlı ve İslam, Tespitler, Problemler, Öneriler*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2017.
- Ocak, Ahmet Yaşar. “XIII. ve XIV. Yüzyıllar Anadolu Türk Tarihi Bakımından Önemli Bir Kaynak: Menâkıbu’l-Kudsiyye fi Menâsibi’l-Ünsiyye”. *Tarih Dergisi* 32 (1979), 89–102.
- Ocak, Yaşar Ahmet. “Baba İlyas’tan Elvan Çelebi’ye Elvan Çelebi’den Aşıkpaşazade’ye: Orta ve Yeniçağlar Türkiye’sini Etkileyen Önemli Bir Sufi Aile”. *Uluslararası Horasan'dan Anadolu'ya İrfan Geleneği: Elvan Çelebi Semozyumu Bildiriler Kitabı*. ed. Zekeriya Işık - Tuğba Gülen. 1–6. Ankara: Semih Ofset Matbaa, 2020.
- Ocak, Yaşar Ahmet. “Elvan Çelebi”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 63–64. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995.
- Sakhi, Zhuldyz-Selçuk, Hava. “Güney Kazakistan Sosyal Hayatında Türbeler ve Türbelerde Yapılan Ziyaretler”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırmaları Dergisi* 103 (2022), 205–225. <https://doi.org/10.34189/hbv.103.010>
- Taşgın, Ahmet. “Dede Garkın’dan Elvan Çelebi’ye Rum Diyarında Horasan Göçerlerinin Tertip ve Düzeninin Sağlanması”. *Uluslararası Horasan'dan Anadolu'ya İrfan Geleneği: Elvan Çelebi Semozyumu Bildiriler Kitabı*. ed. Zekeriya Işık - Tuğba Gülen. 7–16. Ankara: Semih Ofset Matbaa, 2020.
- Taşgın, Ahmet. “Dede Garkın Topuluklarının Kaybolması”. *Ortaçağ Anadolu'sunda Bir Türkmen Şeyhi*. ed. Ahmet Taşgın vd. 145–175. İstanbul: Önsöz Yayınları, 2014.

- Taşgın, Ahmet. “Güneydoğu Anadolu Alevileri”. 2. *Uluslararası Türk Kültür Evreninde Alevilik ve Bektaşılık Bilgi Şöleni Bildiri Kitabı*. ed. Filiz Kılıç - Tuncay Bülbül. 1201–1210. Ankara: Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi, 2. Cilt., 2007. http://isamveri.org/pdf/drg/D280985/TY/TY_TASGINA.pdf
- Taşgın, Ahmet. “Safevî-Osmanlı Savaşı’ndan İtibaren Dini Söylemin Siyasal Propaganda Aracı Olarak Kullanılması: Dede Kargın Örneği”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 49 (2009), 209–224.
- Tokatlı, Ümit. “Elvan Çelebi’nin Eseri (El)-Menakıbu-l’-Kudsiyye-fi’(il) Menasibi’l Ünsiyye”. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1 (1987), 165–171.
- Tokatlı, Ümit. “Elvan Çelebi’nin Eseri (El)-Menakıbu-l’-Kudsiyye-fi’(il) Menasibi’l Ünsiyye”. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2 (1988), 259–268.
- Tokatlı, Ümit. *Elvan Çelebi Menâkıb-Nâme’si (Metin-İndeks-Grammer)*. İstanbul Üniversitesi, 1984.
- Tozlu, Sümeyra. *Çorum Halk İnançları ve Halk Hekimliği*. Çorum: Çorum Belediyesi, 2018.
- TUİK. *TUİK Bilgi Dağıtım ve Daire Başkanlığının 21.01.2020 Tarihli Yazısı*.226 (2020).
- Tulum, Mertol. “Elvan Çelebi’nin Menâkıbu’l-Kudsiyye Adlı Eserinin İkinci Baskısı Münasebetiyle”. *İlmî Araştırmalar* 2 (1996), 175–228.
- Tulum, Mertol. “Elvan Çelebi’nin Menâkıbu’l-Kudsiyye Adlı Eserinin İkinci Baskısı Münasebetiyle II”. *Erdem Dergisi* 9/26 (1996), 829–885.
- Tulum, Mertol. “Elvan Çelebi’nin Menâkıbu’l-Kudsiyye Adlı Eserinin İkinci Baskısı Münasebetiyle III”. *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi* 106 (1997), 53–104.
- Tulum, Mertol. *Elvan Çelebi Nâme-i Kudsi (Kutsal Kitap) Menâkıbu’l-Kudsiyye (Kutsal Menkabeler) İkinci Kitap*. Konya: Çizgi Kitabevi, 2017.
- Tulum, Mertol. *Tarihi Metin Çalışmalarında Usul (Nâme-i Kudsi-Menâkıbu’l-Kudsiyye’nin Yayımlanmış Metninden Derlenen Verilerle) Birinci Kitap*. Konya: Çizgi Kitabevi, 2017.
- Tulum, Mertol. *Tarihî Metin Çalışmalarında Usul: Menâkıbu’l-Kudsiyye Üzerinde Bir Deneme*. İstanbul: Deniz Kitabevi, 2000.
- Yaşar, Abdî-zâde Hüseyin Hüsameddin. *Amasya Tarihi*. ed. Mesut Aydın. Amasya: Amasya Belediyesi, 2004.
- Yavuz, Kemal. *Âşık Paşa Garib-nâme*. İstanbul: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2000.
- Yeşilyurt, Hülya. “Yerel Halkın Turizm Gelişimine Yönelik Desteğini İnceleyen Makalelerin Bibliyometrik İncelenmesi”. *Van Yüzcüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* İwact’18 Özel Sayısı (2018), 191–206.
- Yıldırım, A. - Şimşek, H. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemi*. İstanbul: Seçkin Yayınevi, 9. Baskı., 2013.
- Yıldırım, Hatice. “Bulgaristan Göçmenlerinin Çorum’da İskanı (1938)”. *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi* 9/1 (2020), 199–229.
- Yıldız, Feyza Nur. *Halk İnanışlarında Dinin Etkisi: Çorum ili örneği*. Çorum: Hitit Üniversitesi, 2019.
- Yüksel, Hasan. “Kim Bu Dede Garkın?” *Türklük Araştırmaları Dergisi* 20 (2008), 147–162.
- Yurduseven, Nurullah Haydar. “Çorum’da Yaşamış Olan Dini Gelenekler ve Günümüz Çorum’una Etkileri”. *Uluslararası Bütün Yönleriyle Çorum Sempozyumu 28-30 Nisan*. 451–459. Çorum: Hitit Üniversitesi, 2016.